

บทที่ 2

วิวัฒนาการแนวความคิดทางภูมิศาสตร์การเมือง (Evolution of Political Geographic Concepts)

วัตถุประสงค์

เมื่อนักศึกษาได้ศึกษาและอ่านบทที่ 2 นี้แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย และตอบคำถามที่
เกี่ยวข้องกับเนื้อหาต่อไปนี้ได้ถูกต้อง

1. แนวความคิดรวบยอดทางภูมิศาสตร์การเมืองในยุคต่าง ๆ ได้
2. รู้จักนักภูมิศาสตร์การเมืองในแต่ละยุคสมัยได้อย่างน้อยยุคละ 3 คน รวมทั้งผลงาน
ทางด้านแนวความคิดของแต่ละบุคคล
3. วิเคราะห์พื้นที่ของหน่วยการเมืองทุกขนาด เมื่อเกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองขึ้น
โดยยึดหลักเกณฑ์ภูมิศาสตร์
4. นำความรู้ และแนวความคิดของนักภูมิศาสตร์การเมืองในแต่ละยุคมาผสมผสานกัน
และประยุกต์เพื่อศึกษาและเป็นแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์การเมือง
ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้
5. อธิบายค้นที่สำคัญได้อย่างน้อย 10 ค้นท์

บทนำ : แนวความคิดทางภูมิศาสตร์การเมือง

แนวความคิดทางภูมิศาสตร์การเมืองได้มีมานานกว่า 2,200 ปี นับตั้งแต่นักปรัชญาเมธีผู้ยิ่งใหญ่ คือ อริสโตเติล ได้เป็นผู้แสดงความคิดเห็นโดยการศึกษาและเขียนบทความที่สำคัญมากมาย ซึ่งเป็นส่วนเร่งเร้าให้นักปราชญ์ชาวกรีกและชาวเอเธนส์รวมทั้งบุคคลที่นับเป็นพลเมืองและบุคคลชั้นสูงได้เกิดความคิดที่อริสโตเติลจะแสวงหาความรู้ และเขียนบทความหรือตำราเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาและค้นคว้าต่อไป

ในบทเรียนนี้ จะแบ่งแนวทางการศึกษาแนวความคิดทางภูมิศาสตร์การเมืองตามยุคของการวิวัฒนาการทางภูมิศาสตร์ออกเป็น 3 แนวทาง กล่าวคือ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองกับสิ่งแวดล้อม (Environmental-Political Relationship) ศึกษาถึง รัฐเป็นสิ่งที่มิชีวิตและภูมิรัฐศาสตร์ (The Organic State and Geopolitics) และการศึกษาถึงเนื้อหาทางการเมืองหรือรัฐประชาชาติ (Studies of Political Areas)

1. การศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองกับสิ่งแวดล้อม

นักภูมิศาสตร์การเมือง มีความสนใจมานานแล้วเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม ซึ่งย่อหมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์กับพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง หมายถึงโครงสร้างทางการเมือง กระบวนการดำเนินการและพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ทฤษฎีนี้มีอิทธิพลแข็งแกร่งมากในสมัยก่อนจนถึงปลายศตวรรษที่ 19 เป็นแนวคิดเห็นแบบชี้ขาดว่าอิทธิพลธรรมชาติมีอยู่เหนือรัฐ (Environmental Determinism)

ฮิปโปเครติส (Hippocrates 460-376 B.C. หรือ พ.ศ. 83-167) เป็นนายแพทย์ชาวกรีก เป็นบุคคลแรกที่มีความคิดเห็นดังกล่าว เขาได้เขียนสรุปไว้ในหนังสือ "On Airs, Waters, Places" ไว้ว่าอิทธิพลของภูมิอากาศจะมีผลต่อร่างกาย และสติปัญญาของมนุษย์ เขาได้สังเกตว่าผู้ที่อยู่ในเขตเอเชียและแอฟริกา ซึ่งเป็นเขตที่มีอากาศร้อนชื้น มักจะเป็นผู้มีร่างกายสูงสมส่วนแต่ขาดความกล้าหาญ ขาดความอดทน และเกียจคร้าน ส่วนผู้ที่อยู่ในเขตอากาศหนาว หรือในยุโรปก็จะต้องมีรูปร่างสูงใหญ่ เด็ดย เกียจคร้านไม่หวังความก้าวหน้า ส่วนผู้ที่อยู่ในแหล่งอากาศเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ รูปร่างสะโอดสะองสมส่วน แต่แข็งแรง มีสติปัญญาสูง และฉลาด ซึ่งหมายถึงพวกกรีกซึ่งอยู่ระหว่างอากาศหนาวในเขตยุโรป และอากาศร้อนชื้นในเอเชียและแอฟริกา ด้วยเหตุนี้เอง พาร์เมนิดีส (Parmenides) จึงได้แบ่งโลกออกเป็นโซนหรือแถบ ซึ่งประกอบด้วยเขตร้อนหนึ่งเขต เขตหนาวสองเขต และเขตอากาศอบอุ่นสองเขต

อริสโตเติล (Aristotle, 383-322 B.C หรือ พ.ศ.160-221) เป็นชาวกรุงเอเธนส์ ได้เขียนไว้ในหนังสือ Politics เขาได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเมืองในนครรัฐของกรีกในสมัยโบราณ ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือของดินแดนเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก เขาได้แสดงออกถึงความคิดในเรื่องรัฐอุดมคติ (Ideal State) หรือรัฐที่สมบูรณ์ และในเรื่องอิทธิพลของธรรมชาติ ซึ่งมีต่อมนุษย์ เขาสรุปว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตอากาศหนาวและในยุโรปจะมีลัทธิ แต่ขาดความฉลาดและความชำนาญ รักความอิสระเสรี แต่ขาดความชำนาญทางการเมือง จึงไม่สามารถปกครองผู้อื่นได้ ส่วนชาวเอเชียเป็นผู้มีความขยัน ฉลาด และเป็นช่างประดิษฐ์ แต่ขาดลัทธิ ดังนั้นจึงต้องตกเป็นทาสและไร้อิสรภาพ อริสโตเติลเป็นชาติกรีก ฉะนั้นเขาเชื่อมั่นว่า กรีกซึ่งเป็นประเทศอยู่ระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ทั้งสอง เป็นผู้มั่งคั่งสูง และมีความฉลาด เป็นผู้มีความคิดอิสระ สามารถปกครองชาติอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้เขาเน้นถึงพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนเหล่านั้นว่า บางพวกปกครองยาก บางพวกปกครองง่าย อริสโตเติลเป็นผู้ที่เสนอความคิดในแง่ภูมิศาสตร์การเมืองอีกหลายประการ เช่น หน้าที่ต่าง ๆ ของรัฐ ที่ตั้งของเมืองหลวงควรอยู่ในบริเวณใด ควรอยู่ในบริเวณแกนกลาง ซึ่งเป็นศูนย์กลางติดต่อหรือขยายแนวรอบนอกได้สะดวก ไม่ว่าจะเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจ หรือทางยุทธศาสตร์ก็ตามและต้องอยู่ในบริเวณที่ป้องกันการรุกรานจากภายนอก และเคลื่อนย้ายเมืองหลวงได้ง่ายในยามสงคราม นอกจากนี้รัฐที่สมบูรณ์ จะต้องประกอบด้วยประชากรที่มีความสามารถ และสามารถให้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความมั่งคั่งแก่ประเทศได้ พรหมแดนและชายแดนเป็นเครื่องกำหนดเนื้อหาของประเทศ เขาสรุปว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและเป็นสัตว์สังคม และกิจกรรมทางการเมืองของมนุษย์เป็นเรื่องธรรมชาติ เช่นเดียวกับการกินอยู่ของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้มนุษย์กับการเมืองจึงเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก แนวความคิดของอริสโตเติลนี้ ต่อมาได้กลายเป็นหลักสำคัญในแนวความคิดทางภูมิศาสตร์การเมือง เพราะเขาได้วางหลักสำคัญ ซึ่งใช้เป็นกฎเกณฑ์ได้จนถึงปัจจุบันนี้ เช่น อิทธิพลของลมฟ้าอากาศ ชาติพันธุ์ ประชากรที่หมายดินแดนที่ตั้งของรัฐ ขอบเขตของรัฐ ที่ตั้งของเมืองหลวง หน้าที่ของรัฐที่มีต่อพลเมือง และคุณสมบัติของพลเมือง และหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อรัฐ เป็นต้น

สตราโบ (Strabo 63 B.C.-24 A.D. หรือ พ.ศ.480-567) เป็นชาวกรีก ชอบท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ นับว่าเป็นนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่แห่งจักรวรรดิโรมัน ข้อเขียนของเขามีอิทธิพลมากเช่นเดียวกับอริสโตเติล เขาได้เขียนไว้ในหนังสือ "Geography" ว่าเขาได้ตรวจสอบปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักสำคัญสำหรับรัฐใหญ่ เขาสรุปว่า การมีรัฐบาลกลางที่เข้มแข็ง และมีผู้บริหารที่เด็ดขาดเพียงคนเดียวช่วยทำให้การบริหารประเทศบรรลุจุดมุ่งหมายได้ เขาได้ยกตัวอย่างประเทศอิตาลีว่า ที่ตั้งของประเทศเหมาะสม เพราะตั้งอยู่ในแนวศูนย์กลางของจักรวรรดิโรมัน และอยู่ตรงใจ

กลางของแหล่งเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งเป็นแหล่งที่มีอากาศดี ทรัพยากรสมบูรณ์ จึงเหมาะที่จะเป็นประเทศที่มีอำนาจแข็งแกร่งได้ (ซึ่งเบนิตอมุสโซลีนิ ได้นำแนวความคิดของสตราโบ ไปเป็นหลักในการบริหารประเทศ) โดยสรุป สตราโบก็ได้เน้นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อการเมือง

อิบน์ คาลดุน (Ibn-Khaldun) เป็นชาวอาหรับ นับว่าเป็นปราชญ์ชาวมุสลิมทางด้านปรัชญาการเมือง และประวัติศาสตร์ เขาได้เขียนหนังสือชื่อ "Mugaddimah" (or Introduction to History) เขาเขียนระหว่างปี พ.ศ. 1925-1948 เขาได้เขียนรายละเอียดถึงประวัติศาสตร์ชาวมุสลิมในสมัยกลาง และผลสะท้อนที่เกิดขึ้นในแนวความคิดทางภูมิศาสตร์การเมือง ที่เกิดขึ้นในปลายศตวรรษที่ 14 แห่งโลกอาหรับ

อิบน์ คาลดุน มีความคิดเช่นเดียวกับอริสโตเติล ในเรื่องนครรัฐเขารวบรวมถึงวิวัฒนาการทางการเมือง โดยใช้ความคิดเห็นของเขาเองเกี่ยวกับชนเผ่าต่าง ๆ และเมือง ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างพวกที่อพยพเร่ร่อน (Nomads) และพวกที่ตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง (Sedentary States) พวก Bedouins (Normadic or Savage) และคนเมือง (Urban Sedentary) ทั้งสองพวกนี้จะต้องมีความเกี่ยวพันกันตามธรรมชาติ เขาได้อธิบายถึงความแตกต่างโดยชัดชัดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตว่า พวกเบคูอินจะทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ และมีชีวิตอยู่ในทะเลทราย ส่วนพวกคนเมืองจะประกอบอาชีพทางการค้าและอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามทั้งสองพวกก็จะค่อย ๆ วิวัฒนาการไปสู่อารยธรรม พวกเบคูอินจะเป็นผู้นำที่กล้าหาญ ในภายหลังลูกหลานของพวกเร่ร่อนนี้จะบรรลุถึงอารยธรรม และกลายเป็นคนเมือง ถึงแม้ว่านักภูมิศาสตร์วัฒนธรรมจะแย้งในความคิดของอิบน์ คาลดุน ข้อนี้ก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุด ก็เป็นความพยายามที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพวกเบคูอิน และชาวเมืองว่าจะต้องผูกพันกันด้วยเวลาและพื้นที่ยิ่งกว่านั้น เขายังได้วิจารณ์ถึงหน้าที่ต่าง ๆ ของพื้นที่อีกด้วยว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมและการเมืองจะต้องเกี่ยวข้องกับดินแดนอีกด้วย พวกนอแมดเป็นพวกเร่ร่อนมีชีวิตอยู่ท่ามกลางทะเลทราย มีจำนวนไม่มากนักอาศัยอยู่แถบโอเอซิสเล็ก ๆ เคลื่อนย้ายไปมารวดเร็ว ทำให้พวกนี้มีคุณสมบัติว่องไวกล้าหาญ อดทน และรักพวกพ้อง ดินแดนของเขามีขอบเขตไม่กว้างขวาง แต่สามารถขยายไปได้ไกลเท่าที่เขาต้องการ ไม่มีบ้านอยู่ประจำ ศูนย์กลางของพวกนี้ คือ โอเอซิส ซึ่งเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์และการเกษตร เมืองหลวงของพวกนี้มักจะอยู่ในกลุ่มชนที่รวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน

ส่วนพวกที่ตั้งถิ่นฐานนั้น มีพฤติกรรมตรงข้ามกับพวกนอแมด พวกตั้งถิ่นฐานมีจำนวนมาก เป็นพวกที่เฉื่อยชาและมั่งคั่ง แต่ขาดความสามัคคีกลมเกลียว เห็นแก่ตัว เพราะประกอบด้วยคนหลายเผ่าพันธุ์มารวมกัน ดังนั้นจึงต้องมีการปกครองที่มีระบบผสมผสานกันขึ้น เพื่อความปลอดภัยและป้องกันการรุกราน ดังนั้นคำว่า "สปิริตรวม" (group spirit) จึงเกี่ยวข้องในการรวมตัวทาง

การเมือง ซึ่งปรากฏขึ้นตั้งแต่สมัยอริสโตเติล เมื่อไรก็ตามเมื่อคนสองพวกมีความสัมพันธ์กันไม่เพียง แต่การพึ่งพาอาศัยกัน แต่ยังรวมถึงต้องมีหน้าที่ผูกพันกันด้วย กล่าวคือ พวกตั้งถิ่นฐานจะเป็นพวกที่มีหน้าที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการเมือง มีหน้าที่เก็บภาษี นำระบบเงินตราไปใช้แทนระบบการแลกเปลี่ยนและห้ามโยกย้ายที่ ระเบียบปฏิบัติเช่นนี้เป็นมานานถึงหกศตวรรษและยังคงมีอยู่ในดินแดนทั่ว ๆ ไป เช่น ชายแดนสละอารา และแถบตอนกลางของเอเชียใต้ เป็นต้น พวกนอแมดเมื่อเร่ร่อนเดินทางเข้าไปพำนักอยู่ในประเทศใด ก็จะถูกเก็บภาษีจากเจ้าของประเทศนั้นทุกครั้ง

แนวความคิดทางการเมืองของอ็อบน์ คาลคูน เน้นในข้อที่ว่าสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กับการเมืองจริง นั่นคือ เมื่อคนสองพวกจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กัน แต่ก็ต้องมีการแบ่งแยกอำนาจและหน้าที่ ความคิดทำนองนี้จึงนำไปสู่ระบอบการรวมตัวและการแบ่งแยกในทางการเมือง (Political Integration and Disintegration) ยิ่งกว่านั้นอ็อบน์ คาลคูน ยังเป็นบุคคลแรกที่ได้อ้างถึงแนวคิดที่ "ทฤษฎีวัฏจักรของรัฐ" (Life Cycles of the State)

ฌอง โบแนง (Jean Bodin 1530-1596 หรือ พ.ศ.2073-2139) เป็นชาวฝรั่งเศส เขาสนใจในเรื่องของรัฐประชาชาติ "Nation-State" โบแนงเขียนหนังสือในสมัยยุคมืด (Dark Ages) ซึ่งมีการเข้มนวดเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น เขียนหนังสือชื่อ "หกเล่มของรัฐ" (Six Livres de la Republique) เขาเสนอความคิดของเขา ซึ่งแตกต่างจากอริสโตเติล และอ็อบน์ คาลคูน เขาเชื่อว่าอิทธิพลของลมฟ้าอากาศ และลักษณะภูมิประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดลักษณะประจำชาติ และกฎหมายของรัฐจะต้องแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะประจำชาติ คุณลักษณะประจำชาตินี้เอง เป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลเหนือคุณลักษณะประจำชาติและรูปร่างของมนุษย์กับระบบการเมือง

ทฤษฎีนี้มีอิทธิพลมาก ซึ่งนำไปสู่การสรุปอย่างชัดชัดว่า มนุษย์เรามีโอกาสเลือกหลายประการ มีโอกาสดำเนินการและค้นหาเหตุผลอย่างอิสระเสรี แต่ธรรมชาติกลับมีอิทธิพลเหนือความปรารถนาของมนุษย์ในแง่พฤติกรรมทางการเมือง คุณลักษณะเฉพาะและการประกอบกร

มองเตสกีเออ (Montesquieu 1689 - 1755 หรือ พ.ศ.2232 - 2298) มีความเห็นเหมือนกับโบแนงเกี่ยวกับ รัฐประชาชาติ มองเตสกีเออเสนอแนวความคิดอย่างละเอียดและใช้หลักฐานทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยในเรื่องเกี่ยวกับภูมิอากาศมากกว่าคนอื่น

เขาได้เสนอความคิดไว้ในหนังสือชื่อ "สปิริตแห่งกฎหมาย" (de l'esprit des lois) มีใจความสำคัญว่า อิทธิพลของภูมิอากาศย่อมเป็นผลต่อลักษณะท่าทีและอุปนิสัยของคน ในเขตอากาศอบอุ่นจะนำไปสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบบเผด็จการ และระบบทาส ส่วนในเขตอากาศหนาวคนจะมีความคิดอิสระ นำไปสู่ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ความคิดนี้แพร่หลายไปทั่วโลกใน

ข้อคิดที่ว่า บริเวณที่เป็นแหล่งอิสระเสรีย่อมมีเพิ่มขึ้นในระยะทางที่ห่างจากเส้นศูนย์สูตร นั้นหมายความว่ามีความจริงที่สนับสนุนข้อคิดของมองเตสกีเออ กล่าวคือ รัฐเอกราชและมีความคิดอิสระทั้งหลายมักอยู่ในเขตอากาศอบอุ่น คือในเขตยุโรป ส่วนเอเชียเป็นทวีปที่ไม่มีเขตอากาศอบอุ่นเป็นแหล่งที่มีความอ่อนแอ และเป็นดินแดนแห่งความเป็นทาสตลอดมา ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทวีปเอเชียมีอยู่สองประการที่เป็นปัจจัยสำคัญ ก็คือลักษณะภูมิประเทศเป็นอุปสรรคมากกว่าในยุโรป ฉะนั้นการใช้อำนาจในเอเชียจึงมักจะเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือเผด็จการ ส่วนระบบทาสนั้นจำเป็นต้องมีอยู่ตามวิถีทางการเมือง สำหรับทวีปแอฟริกาและอเมริกาตามความเห็นของมองเตสกีเออในกลางศตวรรษที่ 19 ว่ามีสภาพเช่นเดียวกับทวีปเอเชีย นั่นก็คือทวีปยุโรปเป็นทวีปที่อยู่โดดเดี่ยว แบ่งออกเป็นรัฐอิสระ ท่ามกลางภูมิภาคต่าง ๆ ที่ธรรมชาติกำหนดภูมิประเทศไว้

คาร์ล มาร์คัส ไครเซล (Karl Marcus Krisel) ได้เขียนหนังสือชื่อ "Montesquieu: Possibilistic Political Geographer" เขาได้ศึกษาถึงงานของมองเตสกีเออ ที่กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ และไม่อิทธิพลเหนือสังคม ซึ่งรวมกันก่อให้เกิดระบบทางการเมือง เขาให้ความเห็นแย้งว่า มองเตสกีเออเป็นพวกเอาชนะธรรมชาติ (Possibilistic) มากกว่าพวกที่เชื่ออิทธิพลของธรรมชาติ เพราะมองเตสกีเออได้ศึกษาถึงกระบวนการนาาชนิด และใช้เวลาในการทำสถิติ และหลักฐานเกี่ยวกับภูมิอากาศ การเกษตรกรรม และระบบการเมือง เขาเห็นว่ามนุษย์เราสามารถจะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลตามความปรารถนาได้ เช่นว่า กฎหมายควรจะต้องดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับมนุษย์ที่ตกอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมนั้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมนั้นจะเป็นปัจจัยให้เกิดผลต่อมนุษย์ในด้านลักษณะประจำ และอุปนิสัยใจคอเช่นเดียวกับอากาศที่เหมาะสมย่อมมีผลต่อการเกษตรกรรม นอกจากนี้เขายังได้สังเกตพบความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตทางการเกษตรกรรม และระบบทางการเมือง กล่าวคือ ความมั่งคั่งอันเกิดจากการเกษตรกรรมนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับพื้นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ สามารถขยายออกไปได้กว้าง และจะเข้าครอบครองได้โดยผู้มีอำนาจแข็งแกร่ง สมควรอยู่ภายใต้ระบอบราชาธิปไตยการเกษตรในแหล่งที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ เช่น แถบภูเขาไม่เหมาะสมแก่การขยายอาณาเขตควรจะมีการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยจะเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคเช่นนั้น ที่ต้องการความแข็งแกร่ง และปกติจะได้รับผลสำเร็จในการดำเนินการบุก

ข้อสำคัญในเรื่องนี้ก็คือ การเก็บเกี่ยวพืชผลในภูมิภาคใดก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับความอิสระ ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เช่นเกี่ยวกับดินแดนอุดมสมบูรณ์ นั่นก็คือ บทบาทของกระบวนการทางการเมือง ซึ่งมีความสำคัญมิใช่ขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดคุณสมบัติเฉพาะเท่านั้น แต่รูปการที่ควรจะเป็นไปได้ตามที่กล่าวไว้แล้วนั้น ก็คือ การจัดความเห็นแก่ตัวและระบบทรราช ยิ่งกว่านั้น

เขายังมองเห็นความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างความซับซ้อนของระบบการเมือง (ในที่นี้ เขาหมายถึง ประมวลกฎหมายต่าง ๆ Law Codes) และการหาเลี้ยงชีพแบบดั้งเดิมกับอาณาเขตของชาติ ตัวอย่าง เช่น เขาสนใจเกี่ยวกับองค์กรทางการเมืองในบริเวณที่มีเกษตรกรรมแบบไร่ชึ่ง และมีผู้คนเบาบาง ในเขตนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ "การรวมกำลังคน"

แนวความคิดทางการเมืองของมองเตสกีเออ ที่รวมเอาความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม กิจกรรมของมนุษย์ในการหาเลี้ยงชีพ และระบบการเมืองเข้าด้วยกัน ซึ่ง เป็นความคิดที่แพร่หลายใน แนวภูมิศาสตร์การเมือง ในร้อยห้าสิบปีต่อมา

เอลล์เวท ฮันทิงตัน (Ellsworth Huntington) ได้เขียนไว้ในหนังสือ "The Science of Human Geography" ในหัวข้อ "Principles of Human Geography" เขาชี้ให้เห็นว่าเราศึกษามนุษย์ในแง่ภูมิศาสตร์ว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีความสำคัญในทางภูมิศาสตร์อย่างไร ทั้งนี้มนุษย์ได้อาศัยสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ทั้งสิ้น ซึ่งเรื่องราวของมนุษย์ในส่วนต่าง ๆ ของโลกจะมีความแตกต่างกันไปไม่เหมือนกัน มีความแตกต่างทั้งในลักษณะในการแต่งกายวัฒนธรรม และความคิด นอกจากนี้ยังรวมถึงตำนการกินอยู่ การหาเลี้ยงชีพ วัฒนธรรม การศึกษาและศาสนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติโดยเฉพาภูมิอากาศ ซึ่งจะมีผลต่อมนุษย์ในทางตรงและทางอ้อม เขาได้พยายามพิสูจน์กฎต่าง ๆ ของทวีปและโรมันที่แสดงความคิดเกี่ยวกับภูมิอากาศ มีผลต่อมนุษย์ว่าเห็น เรื่องที่เป็นไปได้

ความคิดเห็นของ ฮันทิงตัน มีผลต่อนักภูมิศาสตร์การเมืองในศตวรรษที่ 20 อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เกิดระบบ Possibilism ใน ความคิดแบบ Determinism ซึ่งจำกัดไป ฮันทิงตัน เพิ่งสิ้นชีวิตไปเมื่อไม่นานมานี้เอง

นักภูมิศาสตร์ในศตวรรษ 20 อีกคนหนึ่งซึ่งเชื่อว่า อิทธิพลของธรรมชาติย่อมมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ โรเบิร์ต เอส.แพลท (Robert S. Platt) เขาได้เสนอความคิดของเขาว่าสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลต่อมนุษย์มากมายหลายประการ มีอิทธิพลต่อการเป็นอยู่ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นภูมิอากาศ ดิน แร่ธาตุ เทือกเขา และที่ราบก็ถามนักท่องเฝ้า ผู้รักการผจญภัยในสมัยก่อนได้สังเกต และได้ให้ความเห็นซึ่งในปัจจุบันนี้ยังคงยอมรับอยู่ นั่นก็คือ ความแตกต่างจากบริเวณหนึ่งไปยังอีกบริเวณหนึ่งนั้น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติย่อมเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งแตกต่างกัน ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตเทือกเขาย่อมแตกต่างจากมนุษย์ในเขตที่ราบ และมนุษย์แถบป่าดิบอันโทด่าส ทารุณ ก็ย่อมแตกต่างไปจากมนุษย์ในแถบขั้วโลกเหนือ เช่น พวกเอลกีโม เป็นต้น

อาจสรุปได้ว่า แนวความคิดเห็นต่างๆ ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม มีความแปลกแยกกัน 3 ประการ กล่าวคือ

1. แนวความคิดทางนิยัตินิยม หรือการเห็นสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เพื่อบุคคล (Environmental Determinism) โดยถือหลักว่าความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดจนสติปัญญาและอุปนิสัยใจคอเป็นผลจากการกำหนดของธรรมชาติแวดล้อม แนวความคิดที่ว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถครอบงำกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ ซึ่งมีผลกระทบต่อมนุษย์คือทำให้มนุษย์ตกอยู่ในสภาพที่ถูกจำกัดทางด้านความคิดอ่านหรือความตั้งใจอย่างเสรี และจะทำให้มนุษย์ขาดความชำนาญและประสบการณ์ จึงทำให้มนุษย์มีความฉลาดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ดังเช่นแนวความคิดของอิปโปเครติส และอริสโตเติล ดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้แนวความคิดที่เห็นว่า "มนุษย์ต้องจำนนต่อสิ่งแวดล้อม" ยังคงมีมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ดังจะเห็นได้จากผลงานของ เอลเลน เซอร์ซิล เซมเปิล (Ellen Churchill Semple) นักเขียนชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของวิทเชลคนหนึ่ง ได้แปลผลงานของวิทเชลในแนวคิดที่เกี่ยวกับนิยัตินิยม หรืออิทธิพลของสภาพแวดล้อมนั้น และได้เผยแพร่งานชิ้นนี้

2. แนวความคิดทางคติความอาจจะเป็น (Possibilism) เป็นแนวความคิดทางภูมิศาสตร์เป็นที่ถือว่าความเป็นอยู่ของคนนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ ธรรมชาติแวดล้อมเพียงแต่กำหนดวงไว้อย่างกว้าง ๆ และภายในวงที่กำหนดนั้น คนเราสามารถที่จะเลือกวิถีการครองชีพได้ตามความเหมาะสม ซึ่งการเลือกนั้นสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ เช่นระดับความเจริญทางวิชาการและเทคโนโลยี ขนบธรรมเนียมประเพณีและการปกครอง มนุษย์ได้ปรับเปลี่ยนธรรมชาติให้เหมาะสมกับการดำรงชีพและการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาพื้นที่และประเทศ และรูปแบบกิจกรรมของมนุษย์บนพื้นโลก เป็นผลมาจากการริเริ่มและการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ แนวความคิดนี้ได้วางแนวทางถึงการที่มนุษย์มีเสรีที่จะเลือกใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อมเพื่อประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมและแนวความคิดที่มีบทบาทมากในเชิงมนุษย์สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ กล่าวคือ มองเตสกิเออได้ใช้หลักวิทยาศาสตร์และสถิติ เพื่อการทำนายเกี่ยวกับภูมิอากาศ การเกษตรและระบบการเมือง วิดาล เดอ ลาบลาช (Vidal de la Blach) ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของวิทเชลสมัยเดียวกับเซมเปิล กล่าวว่า "ธรรมชาติไม่เคยเป็นไปได้มากกว่าคำแนะนำ" การสร้างโพลเดอร์ (polder) ของชาวเนเธอร์แลนด์ คือการถมพื้นที่ของปากอ่าวทะเลชเวเดอร์ โดยการสร้างเขื่อนและคันดินกั้นน้ำทะเล และปล่อยให้ฝนตกและใช้น้ำจืดชะล้างดินเค็ม จนกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรม การเปลี่ยนทะเลทรายให้เป็นพื้นที่เกษตรสีเขียวในสหรัฐอเมริกา โดยการสร้างเขื่อนฮอเวอร์กันแม่น้ำโคโลราโด และส่งน้ำไปยังแหล่งทะเลทรายและพื้นที่ที่ปริมณฑล รวมทั้งอิสราเอลได้นำน้ำกร่อยจากใต้พื้นทะเลทรายเพื่อเลี้ยงพืชพรรณเกษตร และการสร้างท่อข้ามประเทศเพื่อขนส่งน้ำดื่ม น้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากยุโรปตะวันออกเข้าสู่ดินแดนไซบีเรีย และตัวอย่างจากชาวเอเชีย ก็คือชาวญี่ปุ่นได้ทำการเพาะปลูกพืชผลไม้ในน้ำในอากาศแทนการเพาะปลูกบนพื้นดิน เป็นต้น

3. แนวความคิดความน่าจะเป็น (probability) ความน่าจะเป็นของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งทางสถิติวิเคราะห์ได้ โดยการนำจำนวนครั้งของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไปหารด้วยจำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์ ผลของการหาร อาจแสดงค่าได้เป็นร้อยละ ความน่าจะเป็นนี้ ทางภูมิศาสตร์นำมาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น การทำนาลมฟ้าอากาศ ประชากร และผลิตผลทางเศรษฐกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ แนวความคิดนี้ช่วยชี้แนวทางให้มนุษย์แสวงหาความรู้ชั้นสูงรวมทั้งเทคโนโลยี เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการแสวงหาผลิตผลและสิ่งที่มีประโยชน์จากธรรมชาติ รวมทั้งการผลิตสิ่งของวัสดุและสิ่งต่าง ๆ ขึ้นทดแทนธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์ได้ใช้หมดไปและไม่สามารถเกิดทดแทนใหม่ได้ หรือถ้าเกิดทดแทนได้ก็ต้องใช้เวลานานมาก ดังเช่น แร่ธาตุ น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น มนุษย์จึงต้องแสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติประเภทอื่น เช่น พลังงานจากดวงอาทิตย์ คลื่น ลม หรือจากแหล่งผลิตอื่น ๆ เช่น โครงการโขง-ชี-มูล เพื่อการผันน้ำจากแม่น้ำทั้งสามเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย การซื้อกระแสไฟฟ้าจากต่างประเทศ เช่น ไทยซื้อกระแสไฟฟ้าจากประเทศลาว แคนาดาขายกระแสไฟฟ้าให้แก่สหรัฐอเมริกา ยานพาหนะขับเคลื่อนด้วยพลังงานจากแสงอาทิตย์ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้ทำการทดลองออกแบบเครื่องทำความร้อนจากดวงอาทิตย์เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อใช้ในการอุตสาหกรรม และการบริโภคโดยตรง ซึ่งมีศูนย์ปฏิบัติการของ "Solar Energy" อยู่ที่เมืองออร์แลนโด มลรัฐฟลอริดา เป็นต้น

2. ศึกษาถึงรัฐเป็นสิ่งมีชีวิตและภูมิรัฐศาสตร์

ในกลางศตวรรษที่ 19 นักปรัชญาที่ยึดถือความคิดแบบ นิชิตินิยม (Determinism) หรืออิทธิพลของธรรมชาติเจริญถึงขีดสุด อิทธิพลของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิจัยได้เจาะทะลุแนวต่าง ๆ เช่นเดียวกับวิชาชีววิทยาได้เจริญในสาขาสังคมวิทยา วิชาภูมิศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน มีการศึกษาถึงเนื้อหาหลักวิชาต่าง ๆ (systematic geography) ดังนั้น ในวิชาภูมิศาสตร์การเมืองจะต้องศึกษาถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์และระบบการเมือง

คาร์ล ริกเทอ (Karl Ritter 1779 - 1859 หรือ 2322 - 2402) เป็นศาสตราจารย์ชาวเยอรมัน สอนวิชาภูมิศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยเบอร์ลิน เป็นนักเขียนที่มีอิทธิพลมากในยุคนั้น เขาเขียนหนังสือชื่อ "ภูมิศาสตร์เปรียบเทียบ" (Comparative Geography) ซึ่งนำมาพิมพ์ในประเทศอังกฤษภายหลังที่เขาถึงแก่กรรมแล้ว ริกเทอได้เสนอทฤษฎีวิวัฏจักรแห่งการเติบโตของรัฐ (A Cycle Theory of State Growth) วัฒนธรรมของมนุษย์และหน่วยทางการเมืองก็เหมือนกับสิ่งมีชีวิต เพราะมีการเกิดการเจริญเติบโต และตาย ในการเปลี่ยนแปลงแต่ละขั้นก็มีการพัฒนาไปตามลำดับ แนวความคิดของริกเทอในเรื่องการพัฒนาตามธรรมชาติที่เป็นไปตามลำดับขั้นนี้เป็นไปตามหลักชีววิทยา โดยยึดกฎแห่งการวิวัฒนาการของ Charli Darwin มาใช้คือ ผู้ที่อยู่รอด คือผู้ที่แข็งแรง

วิทเทอ มีความเห็นเช่นเดียวกับมองเตสกีเออ ซึ่งเชื่อว่าทวีปยุโรปเป็นทวีปที่เหมาะสมกว่าทวีปอื่น ๆ เขาได้เปรียบเทียบถึงขนาดและรูปร่างที่ได้สัดส่วน ตั้งอยู่ในเขตอากาศอบอุ่น และเป็นแหล่งที่กำเนิดรัฐและชาติอย่างแท้จริง เพราะเป็นศูนย์รวมที่เติบโต ขึ้นมาจากการอพยพโยกย้ายเข้ามาก่อให้เกิดวัฒนธรรมต่าง ๆ มีการพัฒนาขึ้น เขาเน้นว่าวัฒนธรรมที่หนึ่งแกร่งย่อมนำไปสู่การกำหนดโชคชะตาของตนเอง ธรรมชาติย่อมมีผลต่อการวิวัฒนาการของวัฒนธรรม การชี้ให้เห็นโครงสร้างของรัฐ ความคิดเหล่านี้ในสมัยต่อมานำไปสู่ทฤษฎีที่ว่าด้วยรัฐเป็นอวัยวะ (Organic State)

ฟรีดริช รัตเซล (Friedrich Ratzel 1844-1904 หรือ พ.ศ.2387 ถึง 2477) นับว่าเป็นผู้วางรากฐานแห่งวิชาภูมิศาสตร์การเมือง (The founder of political geography) และเป็นบิดาแห่งวิชาภูมิศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ ความคิดของรัตเซลมีอิทธิพลต่อการจัดตั้งอาณาจักรเยอรมันครั้งที่สาม (The Third Reich) และมีอิทธิพลต่อความพัฒนาของศาสตร์เทียม (Pseudo-Scientific) ซึ่งประเทศเยอรมันได้นำไปใช้ในระหว่างสงคราม (เป็นคนแรกที่บัญญัติคำว่า Geopolitik) รัตเซลเป็นศาสตราจารย์วิชาภูมิศาสตร์ที่สถาบันโพลิเทคนิค เมืองมิวนิค ต่อมาเป็นศาสตราจารย์ที่มหาวิทยาลัยไลป์ซิกได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์การเมืองไว้มาก แต่มิได้เกี่ยวข้องกับการเมืองของเยอรมัน เขามีความคิดเห็นรุนแรงในทางการเมือง เขาเป็นผู้เปลี่ยนโฉมหน้าของภูมิศาสตร์การเมือง ถึงแม้ว่าเขาจะดำเนินการตามหลักตรรกวิทยาของวิทเทอก็ตาม เขาได้เสนอความคิดในบทความ "The Laws of the Spatial Growth of States" ในหัวข้อที่ว่า "A Contribution to Scientific Political Geography" ข้อความเหล่านี้แปลมาจากภาษาเยอรมันโดย โรนัลด์ แอล.โบลิน (Ronald L. Bolin) ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษในตอนต้นที่ 1 นอกจากนี้เขาได้เขียนหนังสือประมาณ 24 เล่ม ที่สำคัญได้แก่ The Territorial Growth of States: A Contribution to Scientific Political Geography พ.ศ.2339 Anthropogeographie ในปี พ.ศ.2425 และ Politische Geographie ในปี พ.ศ.2440 ในหัวข้อเรื่อง "On The History and Development of Earthworms"; "New Investigations about Birds' Nests." และ "The Deterioration of Necrology" เป็นต้น

รัตเซล ได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า รัฐเป็นสิ่งที่มีชีวิต (Organism) มีขอบเขตไม่จำกัดการเจริญเติบโตของวัฒนธรรมในรัฐได้เพิ่มขึ้น พื้นที่ของรัฐนั้นย่อมขยายไปเรื่อย ๆ โดยเขาพยายามพิสูจน์ถึงอาณาจักรในสมัยโบราณ เขาได้พัฒนาความคิดของวิทเทอ โดยนำหลักการกำเนิดของรัฐ และความเจริญเติบโตของรัฐ ซึ่งย่อมเกี่ยวพันกับความเจริญขั้นต้นของรัฐกับขนาดพื้นที่ของรัฐซึ่งมีขนาดเล็ก นอกจากนี้เขาได้เน้นถึง "ชุมชน" ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของรัฐก่อนที่จะรวมตัว การรวมตัวขึ้นเป็นรัฐหรือการสลายตัวของรัฐ ก็คือขบวนการเคลื่อนไหวระหว่างรัฐใหญ่และรัฐเล็ก อาณาเขตของรัฐย่อมจะไม่

คงตัวถาวร และผู้คนในรัฐนั้นจะพยายามขยายอาณาเขตให้กว้างขวางออกไปเสมอ ดังนั้น พื้นที่หรือขนาดความกว้างใหญ่ จึงเป็นเครื่องมือวัดอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมของรัฐ กลุ่มชนโบราณซึ่งไร้วัฒนธรรมนั้นหรือวัฒนธรรมต่ำ รัฐย่อมมีอาณาเขตจำกัด ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 17, 18 และ 19 เป็นยุคที่ประเทศทางตะวันตก ขยายดินแดนโดยการล่าอาณานิคม เช่น สเปน ปอร์ตุเกส อังกฤษ และเยอรมัน ปรากฏว่าวัฒนธรรมและอารยธรรมของประเทศเหล่านี้แผ่ขยายไปทั่วโลก ในยุคแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 19 สหรัฐอเมริกา ก็ขยายดินแดนในทางตะวันตกทางฝั่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย และในศตวรรษที่ขยายออกสู่มหาสมุทรแปซิฟิก ความคิดของรทเชล มีนักคิดอีกมากพากันคล้อยตาม เพราะเชื่อว่ารัฐเป็นสิ่งที่มีชีวิต จึงต้องขยายและเติบโต หากรัฐใดต้องการให้วัฒนธรรมเฟื่องฟู รัฐนั้นก็จำเป็นต้องขยายอาณาเขต และความคิดเกี่ยวกับพรมแดน ซึ่งถือเป็นเส้นขอบเขตนอกของรัฐ เป็นอุปสรรคในการขยายตัวของรัฐ เพราะอำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐจะสะดุดหยุดลงตรงพรมแดน ซึ่งจัดเป็นลักษณะของ De Jure ส่วนบริเวณชายแดนจะเป็นส่วนช่วยให้มีการขยายพรมแดนหรือเส้นพรมแดนลดลงไป หรือถูกลบเส้นพรมแดนตามลักษณะของ De Facto

ทฤษฎีการเจริญเติบโตของรัฐ รทเชลได้วางกฎไว้ดังนี้

1. ขนาดของรัฐจะต้องเจริญเติบโตตามวัฒนธรรม การขยายเนื้อที่ของรัฐจะเป็นไปในแนวนอน อันเป็นผลจากวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง และความเฉลียวฉลาดของบรรพบุรุษตลอดจนผู้สืบมรดก ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมจะแผ่ขยายเจริญเติบโตก็โดยอาศัยประชากรของรัฐ ประเทศปากีสถานเกิดขึ้นเพราะการขยายตัวของประชากร ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับเมื่อศาสนาจัดเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมได้เจริญขึ้น รัฐก็ย่อมเกิดขึ้น และเจริญเติบโตขึ้นได้ ประเทศฝรั่งเศสก็ขยายดินแดนออกไปทางตะวันออก และในทางตรงกันข้าม สหรัฐอเมริกาขยายดินแดนไปทางตะวันตก
2. จำนวนประชากรจะเพิ่มก่อนการขยายตัวของรัฐ เพราะประชากรเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของรัฐ ประชากรเหล่านี้ย่อมมีวัตถุประสงค์ตรงกันที่จะครอบครองดินแดน และต้องการขยายดินแดน

ในบริเวณที่ประชากรไร้วัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานของพวกนี้จะอยู่ในรูปของรัฐครอบครัว (family states) แต่จุดเริ่มต้นแห่งการเติบโตของรัฐประเภทนี้จะถูกกระตุ้นจากการสัมพันธ์กับต่างเผ่าต่างชาติ พวกที่มีเชื้อสายเดียวกันย่อมรวมพลังในการขยายบริเวณ แต่มิได้หมายความว่าชาติจะเกิดขึ้นจนกว่าคนเหล่านี้จะใช้ภาษาเดียวกัน ขนบธรรมเนียมคล้ายคลึงกันก่อให้เกิดการค้าระหว่างกัน การค้าและการคมนาคมสื่อสาร ก่อให้เกิดการรวมอำนาจทางการเมืองง่ายขึ้น

3. รัฐขยายตัวได้โดยการผนวกรัฐเล็ก ๆ เข้าไว้ และในเวลาเดียวกันความสัมพันธ์ของประชาชนจะต้องใกล้ชิด

จากการรวมเป็นรัฐเดียวกันนี้เอง ขนาดของรัฐย่อมแตกต่างกัน ประชากรและระดับของวัฒนธรรมก็จะขยายตัว การติดต่อสื่อสาร และการเจริญพันธุ์ของประชากรย่อมมีการผสมและถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อกัน

4. พรมแดนเป็นเส้นรอบนอกของรัฐ ซึ่งเป็นส่วนช่วยให้การเจริญเติบโตของรัฐเท่า ๆ กัน ช่วยป้องกันการขยายอาณาเขต และพรมแดนเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงขนาดของรัฐ

การเจริญของรัฐย่อมประจักษ์ว่า เส้นรอบนอกจะขยายออกไปจากบริเวณชายแดน ความใกล้ชิดผูกพันของประชาชน และวัฒนธรรมบริเวณชายแดน ย่อมขยายตัวข้ามพรมแดน การขยายตัวของรัฐจะไม่หยุดยั้งตรงพรมแดนในทางปฏิบัติ รัฐใดที่มีชายแดนขนาดใหญ่การขยายเส้นพรมแดนย่อมมีอิทธิพลมากขึ้นมีข้อยกเว้นเช่น บริเวณชุกฉาน หรือคาบสมุทรอินโดจีน เส้นพรมแดนถูกกำหนดโดยแนวเขา และแม่น้ำ ซึ่งจัดว่าอยู่ในระบบ Empty Boundary Zone

5. ในการขยายตัวของรัฐต้องฝ่าฟันอุปสรรคในคุณค่าทางการเมืองซึ่งปรากฏอยู่แล้ว ในการเจริญเติบโตและวิวัฒนาการของรัฐนั้น ในทางปฏิบัติมักจะมีเลือกครอบครองในบริเวณที่ดีและอุดมสมบูรณ์ ถ้าการเจริญของรัฐต้องเกี่ยวพันกับรัฐอื่น โดยการแย่งดินแดนมา ชัยชนะก็คือการได้เข้าครอบครองแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามประเทศที่เป็นอาณานิคมส่วนใหญ่ องค์การทางการเมืองใหม่ ๆ จะอยู่แถบชายทะเล บนฝั่งแม่น้ำ และฝั่งทะเลสาบ และในแถบที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นขณะเดียวกับโครงสร้างขององค์กรทางการเมืองแบบเก่าจะถูกขับไล่ออกไปอยู่ในเขตที่เข้าไปถึงได้ยาก เช่น ทูงหญาสเตปป์ ทะเลทราย เทือกเขา และป่าชายเลน สิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏในทวีปอเมริกาเหนือ ในไซบีเรีย ในออสเตรเลีย และแอฟริกาใต้ เป็นต้น

6. แรงกระตุ้นประการแรกที่จะก่อให้เกิดความเจริญ ต้องมาจากภายนอก โดยธรรมชาติทุกสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่รวมทั้งแนวทางการเมือง ย่อมเกิดขึ้นใหม่ ในที่ต่าง ๆ กันในแบบเดียวกัน ครอบครัวยุคใหม่เกิดขึ้นโดยการเพิ่มจำนวนลูกหลานขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในครอบครัวนั่นเอง แต่เมื่อหลาย ๆ ครอบครัวรวมกันเข้าเป็น tribe ขึ้น และหลาย ๆ เผ่ารวมกัน เข้าตั้งหลักแหล่งจนเกิดเป็นรัฐ ในระหว่างที่รัฐเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมิได้หมายความว่า รัฐใหญ่จะเกิดขึ้นจากรัฐเล็ก มีหลักฐานยืนยันว่ารัฐจำนวนมากเหล่านี้เกิดขึ้นในขนาดที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ จำนวนประชากรจะถูกจำกัดโดยธรรมชาติ จึงเป็นผลให้ความเจริญเติบโตของรัฐจำกัดลงด้วย และการเติบโตของรัฐยังถูกขัดขวางโดยรัฐข้างเคียง ซึ่งจะกลืนประชากรในบริเวณพรมแดน รัฐที่ยังคงไว้วัฒนธรรมป่าเถื่อนอยู่ จะเจริญเติบโตได้โดยอิทธิพลจากภายนอกประเทศ เช่น การเป็นเมืองขึ้น ประชากรของเมืองแม่จะเป็นผู้ถ่ายทอดแนวความคิดการคมนาคม ติดต่อ การสื่อสาร และการค้า รวมทั้งนำเทคโนโลยีเข้าไปเผยแพร่อีกด้วย แนวความคิดของรัฐใหม่ย่อมถูกนำไปสู่รัฐเล็ก ๆ แต่ในบางแห่งก็มีความเติบโตโดย

ตัวเอง เช่น พวกเอไมท์ มองโกลและเตอร์ก เป็นต้น บางแห่งในบริเวณแถบเมดิเตอร์เรเนียน ตะวันออก ซึ่งเป็นเขตคอมมูนลุ่มอยู่ท่ามกลางทุ่งหญ้าสเตปป์อันกว้างใหญ่ อียิปต์ และเมโสโปเตเมีย ซีเรีย และเปอร์เซีย ที่เป็นดินแดนในเขตโอเอซิสขนาดใหญ่ ประกอบด้วยประชากรซึ่งอยู่รวมอย่างอัดแน่นซึ่งต้องการจะขยายดินแดนออกไป ประเทศจีนก็ขยายดินแดนออกจากแถบ Loesslands

อาณาจักรใหญ่ ๆ เช่น อียิปต์ เมโสโปเตเมีย เปอร์เซีย อินเดีย จีน และแอฟริกัน-ซูดานก็เคยเป็นอาณาจักรที่รุ่งโรจน์โดยปราศจากอิทธิพลทางการเมืองเป็นส่วนซีกจง

7. แนวโน้มในการผนวกดินแดนย่อมเป็นสิ่งถ่ายทอดจากรัฐหนึ่งไปสู่รัฐหนึ่งได้

การเพิ่มคุณค่าความคิดทางการเมือง บนเนื้อที่ทางการเมืองย่อมเพิ่มอิทธิพลในด้าน

อำนาจทางการเมือง รัฐที่อ่อนแอจะพยายามเพิ่มอำนาจ และอิทธิพลทางการเมือง เพื่อให้เท่าเทียมกับรัฐใหญ่ หรือมีฉันทันก็ต้องพยายามเพิ่มอำนาจทางการเมืองให้เท่าเทียมกับรัฐต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกัน การขยายดินแดนรวมทั้งการถ่ายทอดความคิดทางการเมืองย่อมเป็นพฤติกรรมที่ดำเนินมาทุกยุคทุกสมัย ดังเช่น อาณาจักรปรัสเซีย ซึ่งต่อมาก็คือ ประเทศเยอรมนี ตั้งอยู่ระหว่างฝรั่งเศสและออสเตรีย หรือรัฐที่เจริญและสามารถเอาชนะอีกรัฐ เช่น Spanish - America, French - North America, The United States of America and British North America เป็นต้น ถ้ารัฐที่ถูกแบ่งออกเป็นสองประเทศก็ย่อมไม่แตกต่างกันเรื่องขนาดของประเทศ เมื่อเทียบกับเนเธอร์แลนด์ และเบลเยียม รัฐใดที่ถูกตัดตอนดินแดนออกไป ถ้าต้องการจะคงขนาดเดิมของรัฐไว้ ก็จำเป็นต้องแบ่งปันจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ออสเตรีย ต้องสูญเสียพื้นที่บนคาบสมุทรอันเพนไนน์ 44,310 ตารางไมล์ ก็สามารถครอบครองดินแดนในคาบสมุทรบัลข่านได้ถึง 51,110 ตารางไมล์

รูคอล์ฟ คเจลเลน (Rudolf Kjellen 1864-1922 หรือ พ.ศ.2407-2465)

เป็นศาสตราจารย์มหาวิทยาลัย Goteborg and Upsala ในสวีเดน ได้เขียนแนวความคิดเห็นทางภูมิรัฐศาสตร์ เป็นภาษาสวีตหลายชิ้น บางเล่มที่สำคัญก็แปลออกเป็นภาษาเยอรมัน คเจลเลนมีความคิดเช่นเดียวกับรัทเชล ในเรื่องรัฐเป็นอวัยวะ และยังเชื่อว่าสิ่งสำคัญของรัฐคืออำนาจ เพราะรัฐจะคงอยู่ได้ต้องอาศัยอำนาจซึ่งมีความยิ่งใหญ่กว่ากฎหมาย เพราะกฎหมายยังต้องอาศัยอำนาจเป็นผู้นำเอาคำว่า Geopolitik ซึ่งเป็นภาษาเยอรมันมาใช้เป็นคนแรก แนวความคิดทั้งหลายของคเจลเลนนี้มีอิทธิพลจากปี 1900 เป็นต้นมา

เอ็ดเวอร์ด เทอเมนีอุส (Edvard Thermanius) เป็นผู้พิสูจน์ และทำการทดลอง

แนวทฤษฎีของ คเจลเลน คือ และแน่ใจว่า แนวความคิดของ คเจลเลน จัดเป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์ที่สุด แนวคิดของคเจลเลนไม่ปรากฏแพร่หลายในสวีเดน แต่เริ่มมาแพร่หลายในสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อกำเนิดสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับภูมิศาสตร์การเมืองในต้นศตวรรษ 1930 ชื่อ Institute for Geopolitics ในเมือง Munich มี คาร์ล เฮาล์ฮอฟเฟอร์ (1869-1946) เป็นผู้ก่อตั้งสถาบัน

คเจเลน ได้เพิ่มแนวความคิดเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา และสติปัญญาเข้าไปในเรื่องของรัฐ ซึ่งเจริญเติบโตเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิต เขาให้คำจำกัดความของคำ Geopolitics ว่ารัฐเป็นสิ่งมีชีวิตในแง่ภูมิศาสตร์ รัฐย่อมมีการเจริญเติบโต และสลายตัวได้ หากจะให้รัฐดำรงอยู่ตลอดไป รัฐจำเป็นต้องขยายดินแดน เพราะรัฐจะดำรงอยู่ได้ก็โดยการมีพื้นที่ (space) ที่เพียงพอ พื้นที่ที่รัฐใดครอบครองย่อมเป็นเครื่องกำหนดนโยบายของรัฐนั้น ดังเช่น ถ้ามีพื้นที่ที่น้อยก็ต้องขยายออกไป ถ้าพื้นที่นั้นถูกล้อมรอบด้วยศัตรู รัฐนั้นจะดำรงเป็นรัฐอยู่ได้ด้วยการรักษาพื้นที่นั้นไว้มิให้ตกไปเป็นของศัตรู ดังเช่น ฮิตเลอร์ได้นำเอาแนวความคิดนี้มาใช้ว่า เยอรมันเป็นมหาอำนาจมีสิทธิทุกประการในการขยายดินแดน และเชื่อว่าชนเผ่าอารยันเท่านั้นจะครองโลก ลีออน โดมินเนียน (Leon Dominian) นักภูมิศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งในปี 1971 ชื่อ "The Frontiers of Language and Nationality in Europe" ได้กล่าวสนับสนุนว่า "การที่เยอรมันขยายดินแดนเป็นเรื่องธรรมชาติ เพราะมีประชากรล้นประเทศ" ซึ่งเป็นการสนับสนุนความคิดของรัทเชล

คเจเลน ได้วางแนวความคิดทางรัฐศาสตร์ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) หมายถึง ลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ เช่นเป็นที่ราบเทือกเขา แม่น้ำ ทะเลทราย ฯลฯ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ความคิดเกี่ยวกับ Geopolitics นั้นเขาถ่ายทอดมาจากรัทเชล ในแง่ที่ว่ารัฐเป็นสิ่งมีชีวิต และคเจเลน ได้ตัดแบ่งแก้ไขบางส่วน ในทำนองเดียวกัน คเจเลน ก็มีความคิดเช่นเดียวกับ แมกคินเดอร์ คือ เมื่ออำนาจทางทะเลลดลง อำนาจทางบกก็เพิ่มขึ้น ตามทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่อง Pivot Area ของ แมกคินเดอร์
2. ทรัพยากรกับรัฐ (Ecopolitics) เขากล่าวถึงเศรษฐกิจของประเทศโดยมองดูจากทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ย่อมมีส่วนเกี่ยวกับรัฐ ในแง่ที่จะเป็นเครื่องสนับสนุนให้รัฐนั้น ๆ มีอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อเป็นอำนาจแห่งการต่อรอง
3. ประชากรกับรัฐ (Demopolitics) ประชากรจัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศ ประเทศจะดำรงอยู่ได้ด้วยการมีประชากร จำนวนประชากรนั้นต้องมีเพียงพอแก่การรักษาและป้องกันประเทศ และจะต้องมีจำนวนที่พอเหมาะต่อการที่ประเทศจะมีทรัพยากรที่เลี้ยงดูประชากร นอกจากนี้ประชากรจะต้องเป็นผู้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ
4. สังคมกับรัฐ (Sociopolitics) จากพื้นที่ธรรมชาติไปสู่พื้นที่ทางการเมืองที่ปรากฏวัฒนธรรม ซึ่งจะปรากฏพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีการเกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมและศีลธรรมจรรยาที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อความคงอยู่ของเผ่าชนต่าง ๆ
5. รัฐบาลกับรัฐ (Cratopolitics) เขากล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลที่จะพึงมีต่อรัฐและประชาชน และต่อประเทศเพื่อนบ้านด้วย

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant พ.ศ.2267-2347) ผู้บรรยายในมหาวิทยาลัย Konigsberg นับว่าเป็นผู้เขียนเกี่ยวกับภูมิศาสตร์สมัยใหม่ในยุคนั้น เขาอ้างอิงลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดิน พืช และวัฒนธรรม ผู้ที่มีความเห็นเช่นเดียวกับคานท์ คือ บารอน ดิทริช อัดัม ฮอร์น ฟอน บูโล (พ.ศ.2330 - 2350) อเล็กซานเดอร์ ฟอน ฮุมโบลด์ท (พ.ศ.2312-2402) คาร์ล ริทเทอร์ (พ.ศ.2322 - 2402) จอร์จไฟร์ดริช ลิส (พ.ศ.2332 - 2389) ออสการ์ เบร์เชล (พ.ศ.2369 - 2481) และฟรีดิช รัชเชล (พ.ศ.2387 - 2447) นอกจากนี้ โจฮันน์ กัลปาร์ บลุนส์ชลิ (พ.ศ.2351 - 2424) แห่งสวิทเซอร์แลนด์ ก็ยอมรับว่ารัฐเป็นสิ่งที่มีชีวิต จะเปลี่ยนแปลงไปได้โดยสิ่งแวดล้อมและภูมิศาสตร์

พันเอก เอส.เอฟ.คลาบบอธ (Colonel S.F.Clabaugh) ผู้บรรยายใน Industrial College at Washington ได้อธิบายไว้ในปี พ.ศ.2491 ถึงคำ Geopolitics หมายความว่า เป็นศาสตร์ซึ่งเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการเมือง ซึ่งมีจุดประสงค์จะอธิบายถึงและชี้ให้เห็นพฤติกรรมของชาติต่าง ๆ

เซอร์ ฮัลฟอร์ด เจ. แมกคินเดอร์ (Sir Halford J. Mackinder ค.ศ.1861-1947 หรือ พ.ศ.2404-2490) เป็นศาสตราจารย์วิชาภูมิศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ในกรุงลอนดอน และเป็นรองนายกสมาคมภูมิศาสตร์ของอังกฤษ เขาได้เขียนหนังสือที่สำคัญ ๆ ไว้ 3 เล่ม คือ

1. The Geographical Pivot of History

แมกคินเดอร์ ได้เสนอบทความนี้ต่อสมาคมภูมิศาสตร์แห่งชาติ ที่กรุงลอนดอนเมื่อปี พ.ศ.2447 เป็นบทความที่ได้รับความนิยมมากและเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เยอรมันทำสงครามโลก โดยบุกเข้าไปทางรัสเซีย แมกคินเดอร์ คิดว่าชาติที่เป็นมหาอำนาจทางบกเท่านั้นจะได้เป็นมหาอำนาจของโลก

ในบทความนี้ เขากล่าวว่าอารยธรรมของยุโรป เป็นผลของการต่อสู้เพื่อต่อต้านการรุกรานของเอเชีย ชาวเอเชียพวกนี้ ได้แก่ พวกอิน พวกบัลแกเรีย พวกแมกฮาร์ และพวกมองโกล ซึ่งพวกนี้ได้บุกยุโรปครั้งใหญ่จนสามารถบุกไปถึงกรุงโรม ออติลาซึ่งเป็นหัวหน้าพวกอิน ได้ตกลงกับโป๊ป ๗ นครวาติกันแมกคินเดอร์ เรียกจุดที่รุกรานเข้าสู่ยุโรปครั้งนั้นว่า ดินแดนหัวใจหรือจุดหมุน (Pivot Area) ซึ่งได้แก่ บริเวณทกพหุศาสตร์ที่ทางตอนกลางของเอเชีย และดินแดนนี้เป็นประเทศรัสเซียดั้งเดิม (Russia Proper) อันเป็นดินแดนในเขตเศรษฐกิจลำหลังไปสู่ดินแดนอันรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจตอนเหนือของ Pivot Area เป็นทะเลน้ำแข็งซึ่งหมายถึงมหาสมุทรอาร์ติก ซึ่งเป็นบริเวณ

ที่อำนาจทางเรือเข้าไม่ถึง ใครครอบครองดินแดนหัวใจได้ก็สามารถมีอำนาจและอิทธิพลเหนือดินแดนที่ล้อมรอบ Pivot Area คือ ยุโรป และเอเชีย แมกคินเดอร์ เรียกชื่อว่า "ดินแดนครึ่งวงกลมภายในหรือดินแดนริมขอบครึ่งวงกลม "Inner or Marginal Crescent" แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ชายฝั่งทะเลทวีปยุโรป ดินแดนอาหรับ- ทะเลทรายตะวันออกกลางและดินแดนมรสุมเอเชีย (Euro-pean Coast Land, The Arabian-Middle Eastern Desert Land, and the Asiatic Monsoon Land) เขาอธิบายว่า หากครอบครอง Pivot Area ได้ก็จะได้เป็นมหาอำนาจ ส่วนทวีปอเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ แอฟริกา นั้นเขาเรียกชื่อว่า "ดินแดนเกาะครึ่งวงกลมภายนอก" (Outer Insular Crescent) เขาเชื่อว่าเดิมอังกฤษ แคนาดา สหรัฐอเมริกา แอฟริกาใต้ ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น ซึ่งนับว่าอยู่ในบริเวณ "ดินแดนเกาะครึ่งวงกลมภายนอก" ซึ่งมีอำนาจทางทะเล และมีอิทธิพลทางการค้า ส่อมไม่อาจเข้าครอบครองในเขตยุโรป-เอเชีย อันได้แก่ เยอรมัน ออสเตรเลีย เทอร์กี อินเดีย และ จีน ซึ่งจัดเป็นประเทศที่มีอำนาจทางบกได้

ในขณะที่เขียนบทความนี้ คลองสุเอซได้เปิดใช้ ซึ่งนับว่าคลองสุเอซเป็นเส้นทางเดินเรือซึ่งเป็นทางนำอำนาจทางเรือ ไปสู่อำนาจทางบกได้ นอกจากนี้ทางรถไฟก็เป็นตัวการสำคัญในการขนส่งสินค้า จากท่าเรือไปสู่ใจกลางทวีป รถไฟสายทรานส์ ซิบีเรีย ซึ่งรัสเซียได้สร้างขึ้นเดิมจากเมืองเวลิคัลเลน ไปยังวลาดิวอสต็อก มีระยะทางยาวกว่า 6,000 ไมล์ ก็นับว่ารัสเซียอาจจะเข้าครอบครอง Pivot Area ได้เพราะใช้ทางรถไฟเป็นพาหนะ เคลื่อนย้ายกำลังรบได้อย่างรวดเร็ว

2. Democratic Ideals and Reality

หนังสือเล่มนี้แมกคินเดอร์เขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2462 กล่าวถึง "ดินแดนหัวใจ" โดยเปลี่ยนคำจาก Pivot Area เป็น Heartland จากหนังสือเล่มนี้แมกคินเดอร์ก็คงยึดหลักเดิม เขากล่าวว่าหากใครครอบครองดินแดนหัวใจได้ ก็สามารถครอบครองยุโรปตะวันออก และยุโรปตะวันตกได้โดยง่ายเพราะมีแม่น้ำดีนีเปอร์และดานูบเชื่อมอยู่ สามารถเปิดโอกาสให้อำนาจและอิทธิพลขยายไปได้สะดวก ส่วนทางเอเชีย การเข้าครอบครองทำได้ยากเพราะมีทิวเขาหิมาลัยกั้นอยู่ บริเวณหัวใจในระยหลังนี้ เขารวมเอาดินแดนแถบทะเลบอลติก ทะเลดำ แม่น้ำดานูบ เอเชียไมเนอร์ (ตะวันออกกลาง) รัสเซีย ฮิเบต และมองโกเลียเข้ามาด้วย แนวความคิดทางภูมิรัฐศาสตร์ ของแมกคินเดอร์นี้ เกี่ยวกับหลักยุทธศาสตร์ โดยเอาภูมิศาสตร์เป็นหลักสำคัญ เขาเชื่อว่ามหาอำนาจทางบกย่อมเกิดขึ้นได้ ถ้าประเทศเหล่านั้นพัฒนาเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมขึ้นกันไปสู่ระบบการใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ ในแถบตะวันตกของเทือกยูรัล เป็นแหล่งแร่ธาตุถ่านหินและเหล็ก ซึ่งมีจำนวนมากพอ ๆ กับแหล่งสินแร่เหล็กและถ่านหิน อันไม่สามารถจะ

จุดเด่นในบริเวณดินแดนหัวใจของแมกคินเตอร์ ก็คือ บริเวณใจกลางของดินแดน หัวใจ อยู่แถบศูนย์กลางของยูเรเชีย ซึ่งเป็นผืนแผ่นดินใหญ่ ย่อมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการคมนาคมขนส่ง และสื่อสารจากภายนอกออกไปสู่บริเวณ "ครึ่งวงกลมภายใน" การคมนาคม ทางถนน ทางรถไฟ และทางเครื่องบิน ย่อมเป็นการเคลื่อนย้ายกำลังรบ และการอพยพของประชากรได้อย่างสะดวก แต่ในอัฟกานิสถาน อิเบต ซินเกียง และมองโกเลีย ก็ยังเป็นภูมิภาคที่ยังขาดการขนส่งทางรถไฟ และทางรถยนต์ และก็นับว่าเป็นภูมิภาคซึ่งมีอิทธิพลทางการเมืองต่ำมาก

ในหนังสือเล่มนี้ เขากล่าวถึง "อุดมการณ์ประชาธิปไตย และความเป็นจริง" เขาได้เตือนประเทศประชาธิปไตยโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาว่า ชาติที่เข้มแข็งเช่นเยอรมันนั้นถ้าหากได้ครอบครองยุโรปตะวันออกหรือเป็นมิตรกับมหาอำนาจดังกล่าว ก็อาจขยายอำนาจและอิทธิพลออกไปสู่บริเวณชายฝั่งทะเลได้ เพราะทางออกของดินแดนหัวใจไปสู่ชายทะเลจะต้องผ่านยุโรปตะวันออก เขาจึงแนะนำให้อังกฤษ รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา รวมมือกันป้องกันการขยายอำนาจของเยอรมัน และเขาคิดว่าเยอรมันจะเข้าครองรัสเซียไม่ได้ เพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ของรัสเซีย ซึ่งเป็นดินแดนกว้างใหญ่ไพศาล มีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาทุรกันดาร มีหิมะปกคลุม ข้อสนับสนุนทฤษฎีของแมกคินเตอร์ในหัวข้อที่ว่า "ดินแดนหัวใจ" ย่อมไม่มีอำนาจทางทะเลที่จะบุกทะลวงเข้าไปได้ก็คือสงครามระหว่างรัสเซีย และญี่ปุ่นใน ปี พ.ศ. 2355 และในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ในปี พ.ศ. 2462 มียุทธนาวีที่สำคัญแถบทะเลเหนือและทะเลบอลติก ระหว่างกองทัพเรืออังกฤษและกองทัพเรือเยอรมัน อังกฤษไม่สามารถส่งกองทัพเรือเข้าสู่ทะเลบอลติกได้

ในเขต "ดินแดนเกาะครึ่งวงกลมภายนอก" ปัจจุบันสหรัฐอเมริกากลายเป็นประเทศที่มีอิทธิพลในภาคตะวันออก พร้อมกับมีอิทธิพลเหนือคลองปานามา เป็นผลที่ทำให้การขยายตัวทางการค้าจากกลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปี และมหาสมุทรแอตแลนติก กล่าวคือ ฝ่ายยุโรปจะมีอิทธิพลในเขตตะวันตกในการที่จะขยายอำนาจ โดยการขยายอาณาเขตของ "ยุโรป-เอเชีย" ออกไปโดยการสร้างกองทัพเรือ และจักรวรรดิโลกขึ้นได้โดยการร่วมมือของเยอรมัน รัสเซีย ฝรั่งเศส อาจร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจทางทะเลและฝรั่งเศส อิตาลี อียิปต์ อินเดีย และเกาหลี จะกลายเป็นที่มั่นริมแม่น้ำทางฝั่งของข้าศึก หรือเป็นสะพานที่จะให้กองทัพเรือจากภายนอกเข้าบุกรุกเขตดินแดนหัวใจ การที่อังกฤษได้อินเดียเป็นอาณานิคมก็เป็นตัวอย่างข้อหนึ่งซึ่งสนับสนุนความคิดนี้

ดินแดนแถบอเมริกาใต้ ได้พัฒนาอิทธิพลของตนขึ้น เพื่อให้เป็นที่เกรงขามของสหรัฐ กล่าวคือจะร่วมมือกับเบอร์ลิน ถ้าหากเยอรมันเอาชนะต่อแผนการมอนโรไว้ได้ในขณะเดียวกัน และญี่ปุ่นร่วมมือกับจีนได้ ก็อาจกำจัดอำนาจของรัสเซียได้ โดยสรุป อิทธิพลทางการเมืองจะสูงได้ก็โดยปัจจัยในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ แผนยุทธศาสตร์ ยุทธโยปกรณ์และ

เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งองค์การแห่งการต่อสู้ของปวงชน สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการขยายตัวในทุกด้าน แมกคินเดอร์ จึงได้ตั้งกฎขึ้นสามประการว่าด้วยการจะเป็นประเทศมหาอำนาจ จะต้องดำเนินตามลำดับ ดังนี้

- 1) ผู้ใดก็ตามที่ครอบครองยุโรปตะวันออกจะเข้าควบคุมดินแดนหัวใจ
- 2) ผู้ใดก็ตามที่ครอบครองดินแดนหัวใจได้ จะได้ครอบครองบริเวณเกาะโลก
- 3) ผู้ใดก็ตามที่ครอบครองเกาะโลกได้ ก็จะได้ครองโลก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2486 แมกคินเดอร์ ได้เขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ "The Round World and the Winning of the Peace" ซึ่งดัดแปลงจากทฤษฎีเดิมคือเรื่อง ดินแดนหัวใจ ได้สร้างเขตแดนสำคัญอีกแห่งหนึ่งเรียกว่า แอ่งภาคกลาง (Midland Basin) ได้แก่

- ก. เขตกึ่งกลางแอตแลนติกภาคเหนือ และคาบสมุทรสแกนดิเนเวีย
- ข. ชายฝั่งทะเลตะวันออกของสหรัฐอเมริกา บริเวณเมืองนิวยอร์ก บอสตันและแมสซาชูเซต

ค. ประเทศในยุโรปตะวันตก คือ เยอรมันและฝรั่งเศส

เขตมิดแลนด์เบซินนี้ ล้อมรอบด้วยทะเลทราย มีทะเลทรายสะฮารา ทะเลทรายอิหร่าน ทะเลทรายตากลามากัน และทะเลทรายโกบี

ดินแดนหัวใจล้อมรอบโดยเส้นภาคกลางและตะวันออกของยุโรป รัสเซียยังคงประสงค์ให้เยอรมันแบ่งแยกอยู่อีกต่อไป เพราะต้องการใช้เป็นเส้นกันพรมแดน การจะใช้มิดแลนด์เบซิน หรือทะเลทราย หรือเส้นภาคกลางและตะวันออกของยุโรป เป็นแนวป้องกันมิให้รัสเซียขยายตัวได้น่า ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า การกันนี้ไม่เป็นผล เพราะอิทธิพลของรัสเซียสามารถแผ่ขยายออกไปกว้างขวางไปทั่ว เช่น ในแถบทะเลคาริบเบียน ยุโรปภาคใต้ แอฟริกา จีน คาบสมุทรอินโดจีน และเอเชียใต้ เป็นต้น สงครามเย็นนี้แผ่ขยายไปทั่วโลก แม้ว่าการขยายดินแดนจะถกกันไว้ แต่อิทธิพลของรัสเซียกลับแผ่ไปทั่วโลก หนังสือเล่มที่สามนี้แมกคินเดอร์ เขียนขึ้นในสมัยที่การบินเริ่มมีคุณภาพบ้างแล้ว แต่แมกคินเดอร์มองผ่านความสำคัญเกี่ยวกับเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในปัจจุบัน

คาร์ล เฮาส์ฮอฟเฟอร์ (Karl Haushofer พ.ศ. 2410-2489) เป็นนายทหารบกเยอรมัน ได้รับปริญญาเอกเกียรตินิยมจากมหาวิทยาลัยมิวนิค เคยรับราชการในประเทศญี่ปุ่น เขาได้ก่อตั้งสถาบันฮือโปลิติกขึ้นในมหาวิทยาลัยมิวนิค เขาได้รับเอาความคิดของคเจเลน และคนอื่น ๆ เช่น รัทเชล แมกคินเดอร์ เอเกล บุคคลเหล่านี้มองรัฐเป็นสิ่งมีชีวิต เขานำความคิดเหล่านี้มาผสมผสานเข้ากับอำนาจทางทหาร เขาได้เขียนหนังสือเล่มนี้ชื่อ "Geographische Grundzüge Auswärtiger Politik" ซึ่งกล่าวถึงทฤษฎี "Lebensraum" คือพื้นที่เป็นสิ่งมีชีวิตเจริญเติบโต

และพัฒนาได้ ความคิดนี้เองได้แพร่หลายในเยอรมันในสมัยนาซี นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ได้เน้นหลักสำคัญ ๆ ไว้ 4 ประการ

1. ความสมบูรณ์ในตนเอง (Autarchy) การไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใคร ซึ่งประเทศนั้นมีความสมบูรณ์ และสภาพทางเศรษฐกิจ พึ่งตัวเองได้

2. สหภูมิภาค (Pan-Regions) การจัดกลุ่มประเทศต่างๆ ออกเป็นภูมิภาคโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ความเชื่อในอุดมการณ์ ศาสนา และลักษณะเฉพาะของแต่ละภูมิภาค

3. อำนาจในที่นี้เขามีความคิดเกี่ยวกับดินแดนหัวใจว่า ควรจะรวมอำนาจทางบกและอำนาจทางทะเลเข้าด้วยกัน และเขาแน่ใจว่าเยอรมันจะครองโลกได้ ถ้าหากเยอรมันได้ครอบครองดินแดนหัวใจ

4. บริเวณชายแดนย่อมเป็นสิ่งไม่แน่นอนยิ่งขึ้น จะถูกจำกัดให้คงตัวไม่ได้

แนวทฤษฎีรวมของเฮาส์ฮอฟเฟอร์ ได้กลายเป็นหลักปฏิบัติในประเทศที่ต้องการขยายอำนาจและขยายดินแดน เช่น เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น

ออตโต มอลล์ (Otto MauII) เป็นนักภูมิศาสตร์ชาวเยอรมัน และเป็นสานุศิษย์ที่สำคัญของเฮาส์ฮอฟเฟอร์ ได้นำเอาทฤษฎี Lebensraum ของเฮาส์ฮอฟเฟอร์ มาอธิบายให้รัดกุมยิ่งขึ้นและนำไปเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป และได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับภูมิรัฐศาสตร์ที่มีชื่อเล่มหนึ่งชื่อ "Das Wesen der Geopolitik" เขาได้ให้คำจำกัดความของฮืออโปลิติกว่า เป็นความคิดที่เกี่ยวกับรัฐในแง่เป็นสิ่งมีชีวิต มีการเจริญเติบโตและพัฒนา ฉะนั้นต้องทำการศึกษาและสำรวจรัฐโดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และพยายามแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น โดยดูจากลักษณะภูมิศาสตร์ ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ได้เปรียบ หรือเป็นอุปสรรค เช่น ลักษณะภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบที่ราบสูง ทะเลทราย หรือเทือกเขาในเรื่องทรัพยากรนั้นมีอะไร ซึ่งจะก่อให้เกิดความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ เช่นมี เหล็ก ถ่านหิน พลังน้ำตก นอกจากนี้ ลักษณะภูมิประเทศจะเป็นอุปสรรค หรือให้ความสะดวกในการติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านข้อมูลเหล่านี้ย่อมนำไปสู่การวางนโยบายในการบริหารประเทศ

นิโคลัส สปิกแมน (Nicholas Spykman พ.ศ. 2436-2486) เป็นศาสตราจารย์ในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และผู้อำนวยการสถาบันการศึกษาระหว่างประเทศของมหาวิทยาลัยเยล เขาเป็นชาวอเมริกันอีกคนหนึ่ง ซึ่งมีความเห็นเช่นเดียวกับ ที.มาอัน ในแง่ภูมิรัฐศาสตร์ สปิกแมนได้พิจารณาทฤษฎี "ดินแดนหัวใจ" (Heartland) ของแมกคินเดอร์ เขาเห็นว่าแนวความคิดนั้นยังมีหลักการที่อ่อนอยู่มาก เขาจึงเสนอทฤษฎี "ดินแดนรอบขอบ" (Rimland) ขึ้นเพื่อแก้ข้อบกพร่องของทฤษฎีของแมกคินเดอร์

รากฐานของทฤษฎีนี้มาจากความคิดว่า สถานการณ์ทางการเมืองโลกในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับการพัฒนากำลังทางนาวิ และการค้นพบทางเดินเรือไปอินเดียและทวีปอเมริกาจึงกล่าวได้ว่า "การเคลื่อนไหวทะเล" เป็นแบบแผนใหม่ของโครงสร้างทางภูมิรัฐศาสตร์ ในสมัยก่อนนี้ประวัติศาสตร์จะกล่าวถึงอำนาจทางบก ซึ่งมีอิทธิพลอยู่เหนือพื้นดินอันกว้างใหญ่ เช่น จีน โรมัน และรัสเซีย ปัจจุบันนี้ อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา นับว่าเป็นประเทศที่มีอำนาจและอิทธิพลทางทะเลอย่างใหญ่หลวง

สปีกแมน ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ "ภูมิศาสตร์แห่งความสันติ" (Geography of the Peace) ในปี พ.ศ. 2487 เขาได้เสนอทฤษฎีดินแดนรอบขอบ ซึ่งหมายถึงดินแดนรอบ ๆ ดินแดนหัวใจของแมกคินเดอร์ ซึ่งดินแดนรอบขอบนี้ แมกคินเดอร์เรียกว่า "ดินแดนครึ่งวงกลมภายในหรือดินแดนริมขอบครึ่งวงกลม" (Inner or marginal crescent) สปีกแมนได้แบ่งดินแดนรอบขอบออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ

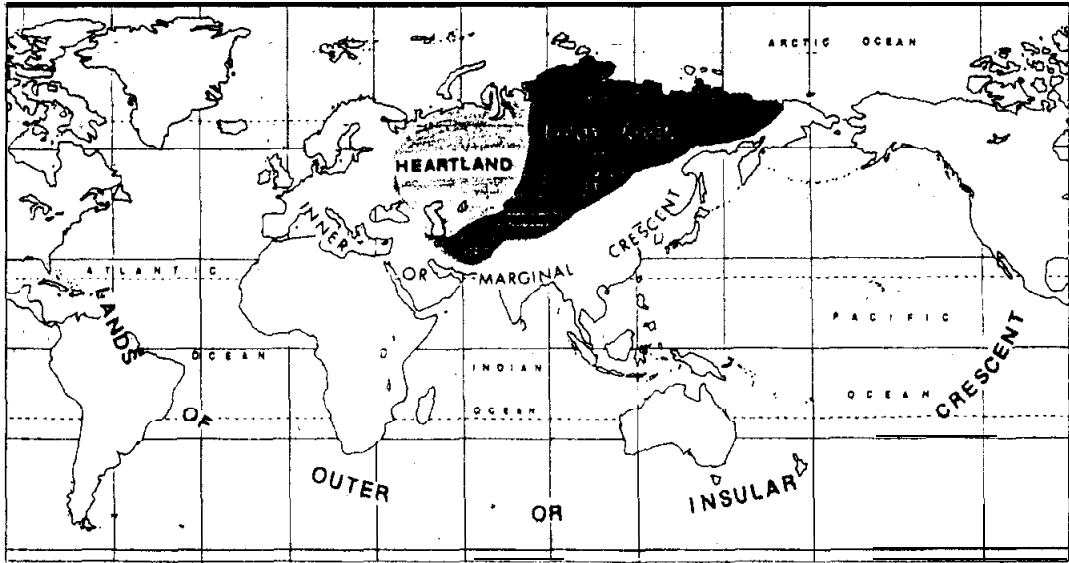
1. ชายฝั่งทะเลของทวีปยุโรป
2. ดินแดนอาหรับ-ทะเลทรายตะวันออกกลาง และ
3. บริเวณมรสุมเอเชีย

บริเวณเหล่านี้แยกออกจากดินแดนหัวใจ โดยมีเทือกเขาหิมาลัย ที่ราบสูงทิเบต ดินแดนแถบทะเลทรายอันกว้างใหญ่ แนวเทือกเขาบริเวณแคว้นซินเกียง และมองโกเลีย ด้วยเทือกเขาเหล่านี้เองกั้นดินแดนมรสุมเอเชียไว้ เทือกเขาในพม่าและคาบสมุทรมอินโดจีนเป็นแนวขนานลงสู่ทะเล และเป็นอุปสรรคในการสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศนี้ ความจริงประการหนึ่งก็คือพุทธศาสนาแพร่หลายจากอินเดียไปถึงประเทศจีนโดยผ่านทางแคว้นซินเกียง และประเทศไทย ซึ่งให้เห็นว่าความยากลำบากทุรกันดารก็ยังคงอยู่ในการจะติดต่อสื่อสาร ตลอดจนสมัยแห่งประวัติศาสตร์ ปรากฏว่าศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมตะวันออกสองอาณาจักร คือ จีน และอินเดีย ก็ยังคงอยู่ในลักษณะเอกเทศ แต่มีความสัมพันธ์ในด้านวัฒนธรรมและอิทธิพลทางสติปัญญาเท่านั้น

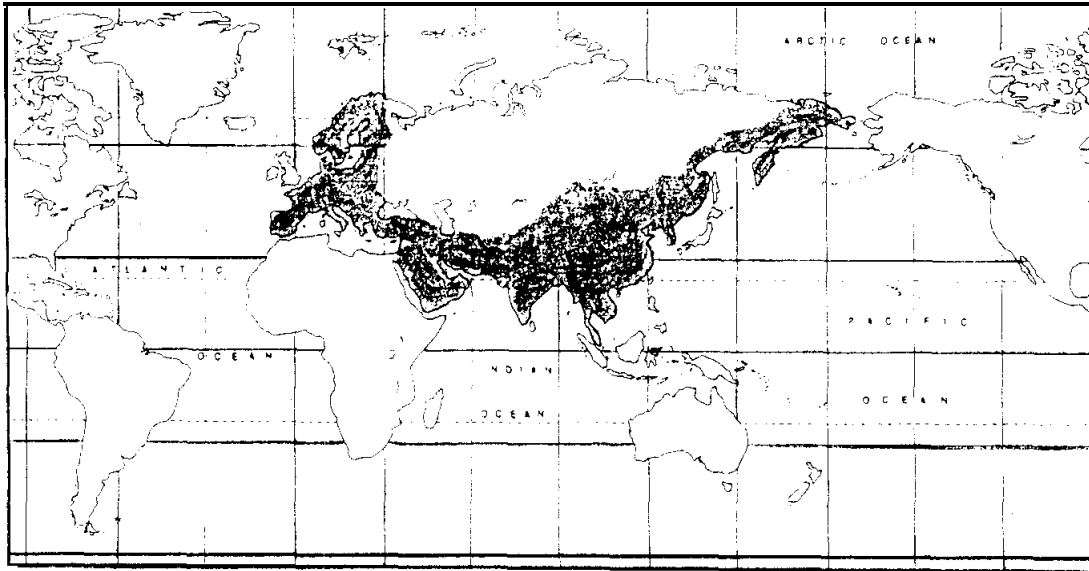
ประเทศอินเดียและมหาสมุทรอินเดีย เป็นดินแดนที่มีลักษณะแตกต่างจากจีนในด้านภูมิรัฐศาสตร์ นับว่าเป็นดินแดนภูมิรัฐศาสตร์อิสระ (Independent Geopolitical Region) ในอนาคตเราอาจมองเห็นอิทธิพลของสองอาณาจักรนี้ จะขยายถึงกันโดยผ่านทางที่ราบต่ำของอินโดจีน โดยทางบกและทางอากาศ รวมทั้งสิงคโปร์ด้วย ในเรื่องอำนาจทางทะเล ถ้าแนวความคิดนี้เป็นจริง ดินแดนเอเชียเมดิเตอร์เรเนียนย่อมเป็นศูนย์รวมแห่งรวมแห่งจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ

ดินแดนรอบขอบ เป็นดินแดนที่อยู่ระหว่างดินแดนหัวใจและดินแดนชายฝั่งทะเล หน้าที่อันสำคัญของดินแดนรอบขอบ เป็นเสมือนโซนกันกระแทก (Buffer Zone) ระหว่างการแบ่งอำนาจทาง

ทะเล และอำนาจทางบกอีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ดินแดนเขตดินแดนรอบขอบจะต้องทำหน้าที่ป้องกันตัวเอง จากอำนาจทางบกและทางทะเล เช่นตัวอย่างในอดีต คือ ต้องต่อต้านอำนาจทางบกจากเขตดินแดนหัวใจและต่อสู้อำนาจทางทะเล ซึ่งมาจากอังกฤษและญี่ปุ่น ซึ่งเป็นเขตประเทศเกาะใกล้ฝั่งทะเล

รูปที่ 2 . 1 | ขอบเขต "Pivot Area" และ Heartland" ของแมกคินเดอว์
ที่มา | Norris and Haring, 1980 | Fig. 4.2

รูปที่ 2.2 : ขอบเขต "ดินแดนรอบขอบและทะเลต่อเนื่อง" ของสปีกแมน
ที่มา : Ibid., Fig. 4.4

ทวีปนอกฝั่ง (Off-Shore Continent)

บริเวณภาคตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงใต้ของโลกเก่า จะอยู่ระหว่างสองฟากของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ได้แก่ ทวีปแอฟริกา และออสเตรเลีย ซึ่งจัดว่าเป็นทวีปนอกฝั่ง ไทล สามารถควบคุมดินแดนในทวีปยุโรปและดินแดนเอเชียเมดิเตอร์เรเนียนได้ แมกคินเดอร์ ได้ อธิบายว่า ดินแดนทะเลทรายอันกว้างใหญ่ของแอฟริกาเป็นบริเวณที่อำนาจทางทะเลเข้าไปถึง และ

จัดเป็นดินแดนหัวใจภาคใต้ (Southern Heartland) เปรียบเทียบกับดินแดนหัวใจเดิมของทวีปเอเชีย แนวความคิดนี้วิจารณ์ได้ว่าเกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์ที่จะมีการแล่นเรืออ้อมแหลมกูดโฮป และเมื่อมีการเปิดให้ใช้คลองสุเอซ ย่อมเป็นที่แน่ใจว่าอำนาจทางทะเลย่อมขยายตัวออกไปสู่บริเวณดินแดนรอบขอบ และครึ่งวงกลมภายนอกได้สะดวก

อย่างไรก็ตามบริเวณแอฟริกาใต้ ซึ่งจัดเป็นเขตดินแดนหัวใจภาคใต้ ยังคงเป็นบริเวณที่ปราศจากอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง และยังขาดอำนาจของตัวเองอีกด้วย นอกจากนี้บริเวณทวีปนอกฝั่ง เช่น ออสเตรเลีย และแอฟริกาใต้ ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของภูมิอากาศ ซึ่งเป็นการจำกัดผลผลิต ซึ่งจะก้าวไปสู่อำนาจทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ของทวีปแอฟริกาอยู่ในเขตทรอปิก ซึ่งย่อมต้องมีบริเวณแห้งแล้ง เขตฝนตกชุกมีอยู่บริเวณเดียวคือ ทางตอนปลายสุดของทวีปแอฟริกา ซึ่งเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นรากฐานแห่งอำนาจทางการเมือง เช่นเดียวกับบริเวณทะเลทรายของออสเตรเลีย ซึ่งเป็นบริเวณกว้างใหญ่ไพศาล จึงนับว่าเป็นดินแดนที่ถูกละทิ้งไว้ โดยมีได้คำนึงถึงขนาด และทรัพยากร ซึ่งอาจจะกลายเป็นประเทศที่มีอิทธิพลทางการเมืองอันดับหนึ่งย่อมเป็นไปได้

ปฏิภณิยาทางการเมืองบนพื้นที่ของภาคพื้นยูเรเชีย (Eurasian Continent) ซึ่งแมกคินเดอร์ได้สรุปว่า ได้รับรุกรานโดยชนพวกอนามตจากดินแดนหัวใจออกสู่ดินแดนรอบขอบนอก ต่อมาอาณาจักรรัสเซียก็มีอำนาจขึ้นแทนที่และได้พยายามขยายอำนาจลงสู่ทะเล และก็นับว่าถูกลักถักกันโดยราชอาณาจักรอังกฤษผู้มีอำนาจทางทะเล ซึ่งโดยการมีอาณานิคมอย่างมากมาย อำนาจทางทะเลของอังกฤษจึงแผ่ไปตามสายทางเดินเรือ ซึ่งโอบล้อมพื้นทวีป ในสถานการณ์เช่นนี้ก็คือ การแข่งขันการแสวงหาอำนาจทางบกโดยฝ่ายอังกฤษ และการขยายอำนาจทางบกของรัสเซียลงสู่ทะเล ซึ่งโดยความจริงแล้วลัทธิแมกคินเดอร์ว่ามหาอำนาจในขณะนั้นยังมีอีกหลายประเทศ เช่น เยอรมัน ออสเตรเลีย-ฮังการี และฝรั่งเศส ไม่ใช่มีแต่เพียงอังกฤษและรัสเซียเท่านั้นที่จะจัดเป็นประเทศมหาอำนาจทางบก และอำนาจทางทะเล อาณาเขตริมแลนค์ของลัทธิแมกคินเดอร์ซึ่งประกอบด้วย ยุโรปตะวันออก จีน อินเดีย ปากีสถาน และดินแดนตะวันออกของอาหรับกลาง ประเทศเหล่านี้บางครั้งก็ร่วมมือกับอังกฤษ บางครั้งก็ร่วมมือกับรัสเซีย เช่น อังกฤษเคยร่วมมือกับรัสเซียปราบเยอรมันสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

นอกจากนี้ลัทธิแมกคินเดอร์กล่าวว่า ระหว่างอังกฤษและรัสเซีย อังกฤษพยายามจะครอบครองดินแดนรอบขอบ ย่อมมากกว่ารัสเซีย ซึ่งได้ขยายอิทธิพลออกสู่ดินแดนรอบขอบ ดังตัวอย่างเช่น ขณะนี้รัสเซียได้ขยายอิทธิพลมาสู่ยุโรปตะวันออก กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง และร่วมมือกับอินเดียในการช่วยอินเดียผนวกสิกขิม ปัจจุบันรัสเซียแผ่อิทธิพลเข้าสู่ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน ส่วนอังกฤษได้พยายามหาทางเข้าครองดินแดนรอบขอบ โดยเข้าร่วมองค์การตลาดร่วมยุโรป ตั้งฐานทัพเรือในเกาะต่าง ๆ ในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และเคยมีอิทธิพลเหนือคลองสุเอซก็ตาม แต่เมื่อสงครามครั้ง

ที่สองสงบลง อิทธิพลทางทะเลของอังกฤษก็เสื่อมลงด้วย ในปัจจุบันนี้มหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลก ที่คงเหลืออยู่เพียงสองประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต

สหรัฐอเมริกานี้อยู่ในบริเวณที่ สปีกแมนเรียกว่า เกาะโลก (World Island) รวมถึงทวีปอเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ แอฟริกาใต้ ทะเลทรายสะฮารา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น ซึ่งได้แก่บริเวณที่แมกคินเดอร์เรียกว่า ดินแดนเกาะครึ่งวงกลมภายนอก (Outer Crescent) เขาแนะนำให้สหรัฐอเมริกาเข้าควบคุมดินแดนรอบขอบ โดยร่วมมือกับอังกฤษ เพื่อป้องกันรัสเซียมิให้ขยายอำนาจออกจากดินแดนหัวใจในสมัยประธานาธิบดีทรูแมน ได้ยอมรับข้อเสนอแนะของสปีกแมน คือ ในปี พ.ศ. 2490 ได้ประกาศใช้แผนการมาร์แชล" (Marshall Plan) ในยุโรปตะวันตก โดยเฉพาะประเทศกรีซ และเตอร์กี เพื่อป้องกันมิให้รัสเซียขยายอำนาจและอิทธิพลออกมา

โดยสรุป สปีกแมนได้แถลงแนวความคิดของเขาโดยแก้ออกข้อบกพร่องของ แมกคินเดอร์ กล่าววว่า

"ผู้ใดก็ตามที่ครอบครองดินแดนรอบขอบ จะได้ครองยูเรเชีย
ผู้ใดก็ตามที่ครอบครองยูเรเชียจะเป็นผู้ควบคุมชะตาชีวิตของโลก"

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของ มาฮัน แมกคินเดอร์ และสปีกแมน คำนี้ถึงเฉพาะอำนาจทางบกและทางทะเลเท่านั้น มิได้กล่าวถึงอำนาจทางอากาศเลย ทั้ง ๆ ที่เทคโนโลยีกำลังเจริญก้าวหน้า และแนวความคิดทางการเมืองเป็นการต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมือง เพื่อการขยายลัทธิต่าง ๆ มากกว่าการขยายดินแดน

อัลเฟรด ที. มาฮัน (Alfred T. Mahan) เป็นจอมพลเรือของสหรัฐอเมริกา เป็นผู้สนใจในด้านภูมิรัฐศาสตร์ด้วยคนหนึ่ง เขาได้เขียนหนังสือชื่อ "อิทธิพลของอำนาจทางทะเลในประวัติศาสตร์-ศาสตร์ พ.ศ. 2203-2326" (The Influence of Sea Power Upon History 1660-1783) หนังสือเล่มนี้ได้พิมพ์ครั้งแรกที่เมืองบอสตัน ในปี พ.ศ. 2433 ครั้งต่อมาพิมพ์ในปี พ.ศ. 2493 เขาได้เสนอแนวความคิดว่า อำนาจของรัฐประชาชาติมิได้เกิดจากขนาดของเนื้อที่ทางการเมืองเท่านั้น แต่จะมีอำนาจได้โดยที่รัฐนั้น ๆ มีชายฝั่งทะเลยาวมากน้อยเพียงไร และจากการขนส่งทางเรือที่ดีเพราะมีท่าเรือและฐานทัพเรือที่เหมาะสมอาศัยทะเลอันขึ้นอยู่กับสภาพของชายฝั่ง ความได้เปรียบเสียเปรียบของชายฝั่งย่อมเป็นส่วนสำคัญในด้านยุทธศาสตร์ เช่น ชายฝั่งทะเลนั้นมีอ่าวขนาดเหมาะสมอย่างไร มีความโค้งเว้ามากน้อยเพียงไร สภาพธรรมชาติของอ่าวจะสามารถกำบังคลื่นลมให้แก่บริเวณเมืองท่าได้มากน้อยเพียงไร นอกจากนี้ในบริเวณเมืองท่าต้องคำนึงถึงดินแดนเบื้องหลัง (Hinterland) อันอุดมสมบูรณ์ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาปรับปรุงอำนาจทางทะเลของรัฐต่าง ๆ มาฮันได้วิเคราะห์ลักษณะสำคัญของอำนาจที่เกิดขึ้นทางทะเล ดังต่อไปนี้

1. ท่าเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของรัฐ (Geographical Location of a State)

ซึ่งจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้รัฐหนึ่ง ๆ มีอำนาจทางทะเลได้ ต้องดูว่ามีพื้นที่อยู่ติดทะเลที่ด้าน ลักษณะชายฝั่งที่เหมาะสมในการเดินเรือออกสู่ทะเลหรือมหาสมุทรได้ง่ายหรือยาก สามารถคุมเส้นทางการค้าหรืออาณาบริเวณในทะเลได้ และรัฐนั้น ๆ มีฐานทัพเรือสำคัญอยู่ที่จุดใดบ้าง ที่จะป้องกันมิให้ข้าศึกคุกคามหรือเป็นจุดตั้งรับอำนาจทางทะเลที่จะมาจากภายนอก เช่น การตั้งฐานทัพเรืออเมริกันที่ คีย์-เวสต์ มลรัฐฟลอริดาเป็นฐานทัพเรือในทะเลแคริบเบียน

2. สภาพทางภูมิศาสตร์ของรัฐในแง่ลักษณะชายฝั่งทะเล (Physical Conformation)

ไม่ว่าจะเป็นอ่าวธรรมชาติใหญ่หรือเล็ก เช่น อ่าวเพิร์ล อ่าวเม็กซิโก หรืออ่าวกินี ก็ตาม หรือเป็นที่ตั้งของท่าเรือ มีลำน้ำที่สามารถใช้เป็นการเดินเรือภายในประเทศดำเนินการค้าได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะถูกขุดกรากจากภายนอกได้ เช่น เมืองนิวยอร์ก เป็นเมืองท่าปากแม่น้ำฮิสซิปปี ซึ่งแม่น้ำฮิสซิปปีนั้นเป็นลำน้ำที่สำคัญยิ่งของสหรัฐในด้านการค้าและการคมนาคมขนส่ง นอกจากนี้รัฐจำเป็นต้องมีความได้เปรียบในทางยุทธศาสตร์ คือ การสร้างท่าเรือนั้นปลอดภัยเพียงใด ท่าเรือน้ำลึกย่อมเป็นที่มาอันสำคัญของประเทศ รวมทั้งความมั่งคั่ง ความมั่งคั่งและอำนาจของประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า ถ้าประเทศนั้นมีเมืองท่าเรือและท่าเรือนั้นมีทางออกทะเลไป จึงทำให้การค้าขายต่างประเทศและภายในประเทศเป็นไปได้โดยสะดวก ในขณะที่เดียวกันชายฝั่งทะเลก็เป็นจุดอ่อนสำคัญในกรณีเกิดสงคราม หากไม่สามารถป้องกันอย่างดี

3. ขอบเขตของรัฐในแง่ความยาวของชายฝั่งทะเล (Territorial Extent)

กล่าวคือ รัฐใดที่มีชายฝั่งทะเลยาว จำเป็นต้องสร้างสรรค์และปรับปรุงหน่วยกองทัพเรือขึ้นให้มีอำนาจทั้งทางกำลังทหารและอาวุธยุทธโศปกรณ์อย่างเพียงพอ และมีสมรรถภาพ นอกจากนี้ต้องคำนึงความยากง่ายต่อการป้องกันรักษาชายฝั่งอีกด้วย ประเทศที่มีชายฝั่งทะเลขนาดยาว ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ในแง่ของการป้องกันและกำลังคน เมื่อเปรียบเทียบประเทศอังกฤษกับออสเตรเลีย ฝ่ายหลังดูเหมือนจะเสียเปรียบในแง่กำลังคนที่มีน้อยกว่าและมีชายฝั่งทะเลยาวเหยียดฉะนั้นงบประมาณเกี่ยวกับการป้องกันประเทศสูงกว่า

4. ขนาดประชากร (Population Size) มาอัน ได้ให้แนวความคิดว่าประเทศที่มี

จำนวนประชากรมาก อาจสร้างสมอำนาจและอิทธิพลทางเรือได้รวดเร็วกว่าประเทศเล็กที่มีพลเมืองน้อย ฉะนั้นขนาดของกองทัพเรือย่อมขึ้นอยู่กับอัตราส่วนของพลเมือง และความยาวของชายฝั่งด้วย

5. คุณสมบัตินิติประจำชาติ (National Character) นั่นคือ ต้องมองคุณลักษณะ

เฉพาะของแต่ละประเทศที่มีชายฝั่งทะเล ว่ามีนิสัยชอบการค้าหรือไม่ การพาณิชย์ทางทะเลแบบสันติและกว้างขวางจะนำไปสู่มหาอำนาจทางทะเล ดังเช่น อังกฤษ สเปน โปรตุเกส และจีน เป็นต้น

ทั้งนี้ในการพาณิชย์และทางทะเลที่จะก่อให้เกิดความมั่งคั่งและปลอดภัยได้ จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับกองทัพเรือที่มีอำนาจด้วย

6. คุณสมบัติของรัฐบาล (Governmental Character) การมีอำนาจทางทะเลได้ต้องขึ้นอยู่กับลักษณะท่าที และนโยบายของรัฐบาลว่าจะนำความได้เปรียบเสียเปรียบทางธรรมชาติ และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์อันเกิดจากสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม หรือจากจำนวนพลเมืองในการส่งเสริมอำนาจทางทะเลของรัฐให้เกิดขึ้นได้

แนวความคิดของมาอีน เกิดขึ้นในสมัยที่อังกฤษเรืองอำนาจทางทะเล จึงกลายเป็นประเทศมหาอำนาจ เพราะมีอาณาเขตกว้างไปเกือบทั่วโลก เช่น เอดิน บัลแกเรีย อียิปต์ ออสเตรเลีย สิงคโปร์ อินเดีย ออสเตรเลีย เป็นต้น เขาจึงเสนอแนะให้สหรัฐอเมริกาขยายตัวทางทะเลรอบด้าน เช่น สร้างฐานทัพในเกาะฮาวาย หมู่เกาะอินเดียตะวันตก นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้บุคคลออกไปามาเพื่อเชื่อมมหาสมุทรแปซิฟิกและแอตแลนติกเข้าด้วยกัน เพื่อควบคุมอำนาจทางทะเล จากการวิเคราะห์สภาพของทะเล และมหาสมุทรแล้ว มาอีนเชื่อว่าอำนาจทางทะเลต้องมีความสำคัญอยู่ตลอดเวลา ซึ่งปรากฏว่าในสมัยประธานาธิบดีรูสเวลต์ของสหรัฐได้นำเอาแนวความคิดของมาอีนไปประกอบในการวางนโยบายต่างประเทศด้วย มาอีนเชื่อว่าศูนย์กลางของอำนาจอยู่ที่ยูเรเชีย ชีกโลกเหนือควรจะเป็นแหล่งกบดาน เพราะมีแหล่งควบคุมอำนาจไกลสุดคือ คลองสุเอซ และคลองปานามา ส่วนรัสเซียก็มีอำนาจทางบกที่ไม่มีใครรุกรานได้ สหรัฐและอังกฤษซึ่งมีอำนาจทางทะเลจะร่วมมือกันต่อต้านอำนาจทางบกที่ไม่มีใครรุกรานได้ สหรัฐและอังกฤษซึ่งมีอำนาจทางทะเลจะร่วมมือกันต่อต้านอำนาจของรัสเซียไว้ และถ้าหากได้รับความร่วมมือจากญี่ปุ่นและเยอรมันด้วยแล้ว กลุ่มประเทศเหล่านี้จะสามารถต้านทานอำนาจของรัสเซียและจีนได้

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีของมาอีน มีความสำคัญลดน้อยลง เมื่อวิทยาการเทคนิคได้ก้าวหน้าขึ้นและอำนาจทางอากาศมีความสำคัญมากขึ้น ฐานทัพเรือก็มีความหมายที่ต้องเป็นฐานที่สนับสนุนกองทัพอากาศให้มีความเข้มแข็งขึ้น เช่น เรือของกองทัพเรือต้องเป็นเรือบรรทุกเครื่องบินหรืออาวุธจรวด เป็นต้น

โดนัลด์ ดับเบิลยู. ไมนิก (Donald W. Meinig) เป็นนักภูมิศาสตร์ชาวอเมริกัน และได้ศึกษาถึงทฤษฎี "ดินแดนหัวใจ" ของแมกคินเดอร์ และเขาได้เขียนหนังสือขึ้นเล่มหนึ่ง ชื่อ "ดินแดนหัวใจและดินแดนรอบขอบในประวัติศาสตร์ของยูเรเชีย" (Heartland and Rimland in Eurasian History) ในปี พ.ศ. 2499

ไมนิกได้กล่าวถึง เรื่องดินแดนหัวใจ แต่แทนที่เขาจะมองในด้านภูมิศาสตร์ว่าเป็นปัจจัยสำคัญ เขากลับพิจารณาถึงด้านวัฒนธรรมและพฤติกรรมของประชาชนในรัฐต่าง ๆ แทน ดินแดนรอบขอบ

จะเป็นผู้กำหนดนโยบายกล่าวคือ ได้กำหนดหน้าที่ของดินแดนหัวใจ (Functional Heartland) โดยพิจารณาถึงความสามารถ นโยบายและวัฒนธรรมของประชาชน ในเขตดินแดนหัวใจขึ้น แต่ดินแดนหัวใจของไมนิกมีขนาดเล็กกว่าแมกคินเดอร์ แต่ได้ขยายดินแดนรอบขอบกว้างออกไป ซึ่งในแผนที่จะปรากฏว่ารวมประเทศไทยไว้ในเขตดินแดนรอบขอบด้วย และตามทฤษฎีของไมนิกนั้นเชื่อว่าดินแดนรอบขอบนั้นเป็นเขตอำนาจทางทะเลไมนิกได้แบ่งดินแดนรอบขอบออกเป็นสองตอน คือ ดินแดนรอบขอบภายในทวีป (Continental Rimland) และดินแดนรอบขอบทะเล (Maritime Rimland)

เหตุผลที่ไมนิกแบ่งดินแดนรอบขอบออกเป็นสองตอนดังกล่าวข้างต้นก็โดยพิจารณาที่ตั้งของประเทศในบริเวณหนึ่ง ๆ จะมีแนวโน้มในด้านยุทธศาสตร์ของประเทศและนโยบายมองออกไปข้างนอก (Out-ward looking) หรือมองเข้าไปข้างใน เช่น จีน เป็นประเทศดินแดนรอบขอบภายในทวีป การที่จีนต้องมองเข้าไปข้างในเพราะจีนล้อมประเทศรัสเซียมากกว่าประเทศอื่น ส่วนประเทศไทยเป็นดินแดนรอบขอบบริมหทะเล คือ มองออกไปข้างนอก เพราะศัตรูส่วนใหญ่ของไทยในยุคการแสวงหาอาณานิคมจะมาจากทางทะเล (แต่ความเป็นจริง ประเทศไทยนั้นตามประวัติศาสตร์จะมิใช่มีวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์ของประเทศมีแนวโน้มจะมองออกไปสู่ทะเลและสลักับมองเข้าไปในทวีป จึงขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ในแต่ละยุค)

ไมนิกได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของจีนว่าเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่า จีนมีนโยบายมีวัฒนธรรม และยุทธศาสตร์ของประเทศมีแนวโน้มที่จะมองออกไปสู่ทะเลสลักับมองเข้าไปในทวีป กล่าวคือในตอนต้นของประวัติศาสตร์ของจีน ชายฝั่งทางใต้ของจีนถือว่ามีแนวโน้มที่จะมองออกไปสู่ทะเล แต่ทางภาคเหนือของประเทศจีนมีระบบวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับติดต่อกับดินแดนที่เรียกดินแดนหัวใจมาก เพราะฉะนั้นเมื่อพวกทางเหนือสามารถที่จะครอบงำวัฒนธรรมของจีนได้ทั้งหมดทั่วประเทศแล้ว ประเทศจีนก็กลายเป็น ประเทศที่มองขึ้นไปบนบกมากกว่า ดังเช่นในราชวงศ์อื่น ราชวงศ์ตั้งราชวงศ์มองโกล และราชวงศ์แมนจู เนื่องจากในยุคดังกล่าว จีนเป็นสังคมชาวนา และมีพรมแดนทางยุทธศาสตร์ติดต่อกับทุ่งหญ้าของรัสเซีย แต่ต่อมาการปกครองของจีนเปลี่ยนไป นากอชิงกาดำได้โดยเฉพาะราชวงศ์ซ้อง และราชวงศ์หมิงรวมทั้งสมัยก่อนที่คอมมิวนิสต์จะเข้าครอบครองด้วย ประเทศจีนในยุคต่าง ๆ เหล่านั้น กลับมองออกไปทางทะเลมากกว่า ต่อมาเมื่อจีนเปลี่ยนการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ จีนก็กลับมองไปทางบกอีก โดยถือว่าสหภาพโซเวียตเป็นศัตรูของตนและหวาดเกรงสหภาพโซเวียตจะรุกรานประเทศของตน ตามความเห็นของไมนิกดังกล่าว จะเห็นว่านโยบายและความโน้มเอียงทางการเมืองของจีนจะสลัไปมาแล้วแต่เหตุการณ์ และความกดดันทางด้านการเมือง และประวัติศาสตร์

ในยุโรป ตามประวัติศาสตร์เยอรมันก็เคยร่วมกับรัสเซีย เช่น ในสมัยบิสมาร์กรวมดินแดนเยอรมันเข้าด้วยกัน แต่บางครั้งก็ทำสงครามกับรัสเซีย ฉะนั้นนโยบายของเยอรมันมีความโน้มเอียงไปในทางที่จะมองเข้าไปในทวีป เพราะถือว่ารัสเซียเป็นศัตรูที่สำคัญของตน

สำหรับสหรัฐอเมริกา นั้น ไมนิกเห็นว่า ควรจะยึดถือ "นโยบายสร้างวงล้อม" กล่าวคือ ให้สหรัฐอเมริกาพยายามป้องกันไม่ให้ประเทศที่ตั้งอยู่ในบริเวณดินแดนรอบขอบริมทะเลเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มดินแดนขอบรอบในทวีปได้

ถ้าจะพิจารณาประเทศเป็นเกาะ เช่น อังกฤษ อังกฤษเป็นประเทศดินแดนรอบขอบริมทะเลไม่ใช่เพราะชาวอังกฤษชอบเดินทางท่องเที่ยวไปในทะเล แต่เพราะอังกฤษขาดสิ่งที่ไม่ดีหรือหาไม่ได้ในเกาะอังกฤษ จึงต้องแสวงหาสิ่งเหล่านี้ โดยออกเดินทางทางทะเล ถ้าเปรียบเทียบกับชาวไอริชที่เป็นชาวเกาะด้วยกัน ชาวไอริชกลับไม่ชอบเดินเรือ และมีทัศนคติมองเข้าไปในแผ่นดินมากกว่าที่จะมองไปในทะเล

ตามทฤษฎีของไมนิก ไม่อาจกล่าวได้ว่าใครที่คุมดินแดนหัวใจอยู่จะสามารถครองดินแดนรอบขอบได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ภายในสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ที่ครองดินแดนหัวใจอยู่อาจจะมีโอกาสครองดินแดนรอบขอบ และในที่สุดก็อาจจะครองโลกได้ทั้งหมด

3. ศึกษาถึงเนื้อที่ทางการเมือง หรือรัฐประชาชาติ

ในการศึกษามุมศาสตร์การเมืองที่ผ่านมามีสองยุคนี้ เป็นรากฐานเบื้องต้นทางความคิดในแนวภูมิศาสตร์การเมือง และได้มีการศึกษาอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งเน้นหนักไปในทางศึกษาเนื้อที่ทางการเมือง คือศึกษาเกี่ยวกับ "รัฐ" ในฐานะเป็นหน่วยทางการเมืองที่สำคัญที่สุด ในขณะที่แนวความคิดของรัทเชลและเคเจลเลน กำลังรุ่งเรืองเกี่ยวกับการศึกษามุมศาสตร์การเมืองในแง่ที่รัฐเป็นสิ่งมีชีวิตและศึกษาในแง่ฮิวโบลิติก รัทเชลใช้วิชาชีววิทยาเข้ามาปรับกับรัฐ ซึ่งเขาชี้ให้เห็นว่ารัฐจะเติบโตขึ้นได้นั้น ต้องเกิดจาก "แกนกลาง" ต้องมีเมืองหลวงและในบริเวณที่ผู้คนอยู่กระจัดกระจาย ย่อมเกิดปัญหาแก่ผู้บริหารเช่นเดียวกับพรมแดนซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ รัทเชลจะกล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของรัฐ เช่น ตำแหน่งที่ตั้งขนาด รูปร่าง อากาศ ลักษณะของดิน ฯลฯ ซึ่งก็เป็นผลรวมแนวความคิดของฮิวโบลิตเตลด้วย ส่วนในการศึกษามุมศาสตร์การเมืองโดยใช้รัฐเป็นเนื้อที่ที่จะต้องศึกษากันอย่างละเอียด โดยการพิจารณาโครงสร้างของรัฐ ในการศึกษาจึงต้องมีการสำรวจถึงรายละเอียด และหาข้อมูลต่าง ๆ (Inventory) ศึกษาถึงรูปร่างลักษณะและขนาดของประเทศ (Morphological) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่สำคัญของรัฐ (Historical) และประเมินผลบทบาทของรัฐตามหน้าที่ (functional) การศึกษาในวิธีนี้จะศึกษาอย่างละเอียด ตั้งแต่รัฐที่มีอำนาจทางการเมืองมากที่สุด เช่น ประเทศรัสเซีย

อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน สหรัฐอเมริกา ตลอดจนถึงรัฐเล็ก ๆ เช่น แอนดอร์รา โมนาโค และลักเซม-เบอร์ก เป็นต้น ดังนั้น การวิเคราะห์ถึงรัฐหนึ่งรัฐใด ก็เท่ากับเป็นการศึกษาถึงการพัฒนาของรัฐนั่นเอง

ไอโซฮาร์ท บาวแมน (Isaiah Bowman พ.ศ. 2421-2493) เป็นศาสตราจารย์และวิชาภูมิศาสตร์และอธิการบดีมหาวิทยาลัยจอนส์ ฮอปกินส์ และผู้อำนวยการสถาบันภูมิศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา และในการประชุมที่ปารีส ใน พ.ศ. 2462 ได้เป็นที่ปรึกษาคณะมนตรีเกี่ยวกับดินแดน ในปี พ.ศ. 2464 เขาได้พิมพ์หนังสือชื่อ *The New World : Problems in Political Geography* เป็นหนังสือที่เขียนถึงปัญหาต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์การเมือง ซึ่งปัญหานั้นเกิดขึ้นจากเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น พรมแดนอาณาเขตของประเทศต่าง ๆ หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง โดยเขาได้แจกแจงข้อมูลต่าง ๆ ที่เขาได้สำรวจหนังสือเล่มนี้นับเป็นผลงานทางภูมิศาสตร์การเมืองเล่มแรกที่ทันสมัย และสมบูรณ์ เพราะมีข้อมูลต่างๆ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแง่การเมืองด้วย

เดอร์เวนท์ เอส. วิทเทิลซี (Derwents. Whittlesey พ.ศ. 2433-2499) เป็นศาสตราจารย์วิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยอาร์วาร์ด เขาได้เขียนตำราหลายเล่ม เล่มที่สำคัญพิมพ์ในปี พ.ศ. 2482 ชื่อ *The Earth and the State : A Study of Political Geography* เป็นตำราที่ว่าด้วยการศึกษาโลกและรัฐ ในแง่ภูมิศาสตร์การเมือง โดยสรุป วิทเทิลซี เน้นถึงความแตกต่างในกระบวนการทางการเมืองที่เกิดขึ้น ในรัฐต่าง ๆ เขาได้เขียนหลักสำคัญไว้หลายประการ โดยสรุปดังนี้

1. เขาศึกษาถึงวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของการกำเนิดของรัฐ และเขาเน้นถึง "อำนาจกลาง" ซึ่งหมายถึงบทบาทของรัฐบาลเหนืออาณาเขตของรัฐ กฎหมายเป็นปัจจัยสำคัญให้รัฐคงอยู่และเป็นอุปสรรคในบางกรณี

2. ศึกษาถึงระบบการเมือง ซึ่งครอบคลุมถึงหลักปฏิบัติย่อย ๆ ดังนี้

ก. กระบวนการทางการเมือง คือ ศึกษาถึงปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง ทฤษฎีและการปฏิบัติ ค่านิยมทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางการเมืองต่าง ๆ เช่น เสรีภาพ สิทธิ การเคลื่อนไหวทางการเมือง

ข. อำนาจทางการเมือง คือ การศึกษาถึงลักษณะของอำนาจ สิทธิและหน้าที่ความชอบธรรม ขอบเขตอำนาจทางการเมือง การกำหนดอำนาจทางการเมืองและการจำกัดอำนาจ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล

ค. พฤติกรรมทางการเมือง คือ ศึกษาถึงอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน การสื่อสารคมนาคมขนส่ง ยุทธวิธีของการโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น

3. แรงดันทางภูมิศาสตร์ คือ ศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นบนเนื้อที่ทางการเมือง เช่น ในแง่เศรษฐกิจของประเทศ ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมดั้งเดิมแห่งการดำรงชีพ

ริชาร์ด ฮาร์ทชอร์น (Richard Hartshorne พ.ศ.2442) เป็นศาสตราจารย์วิชาภูมิศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน เขาได้ศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองในแนวเดียวกับวิทเทลซี แต่เขาได้เปลี่ยนแปลงหลักการใหม่ โดยศึกษาถึงความแตกต่างของบทบาทและหน้าที่ทางการเมือง โดยเขาให้ความสำคัญในแง่นี้มากกว่าการสำรวจข้อมูลในด้านต่าง ๆ โครงสร้างและลักษณะภูมิประเทศ

ฮาร์ทชอน เป็นผู้ให้แนวความคิดของการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองว่าเป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงความแตกต่าง และความคล้ายคลึง กับรูปลักษณะอื่น ๆ บนพื้นโลก ในการประชุมของสมาคมนักภูมิศาสตร์แห่งอเมริกา ปี พ.ศ.2493 ในฐานะที่เขาเป็นประธาน เขาได้ให้แนวความคิดในการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองว่า ควรศึกษาถึงบทบาทและหน้าที่การเมืองของรัฐ (The Functional Approach) และรัฐจะมีอำนาจอยู่ได้โดยการรักษาคงสมตลย์ระหว่างแรงรวมเข้าสู่ศูนย์กลาง (Centripetal Approach) และแรงแยกออกจากศูนย์กลาง (Centrifugal forces)

ฮาร์ทชอนได้มองบทบาทของพฤติกรรมภายในและภายนอก ของเนื้อที่ทางการเมืองเป็นเรื่องสำคัญบทความที่เขียนขึ้นมีอิทธิพลต่อความคิดในการรวมตัวทางการเมือง (Political Integration)

สติเฟิน โจนส์ (Stephen Jones พ.ศ.2466) ศาสตราจารย์วิชาภูมิศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเยล สหรัฐอเมริกา เขาได้เขียนหนังสือชื่อ Unified Field Theory of Political Geography เป็นหนังสือที่กล่าวถึงทฤษฎีหลักการรวมของภูมิศาสตร์การเมือง แนวความคิดดังกล่าว โจนส์ได้รวบรวมแนวความคิดของวิทเทลซีและฮาร์ทชอน ในแง่การศึกษาบทบาทเนื้อที่ทางการเมืองและความคิดของนักภูมิศาสตร์ชาวฝรั่งเศสคือฌอง กอทแมนน์ (Jean Gottmann) และศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด คือ คาร์ล ดับเบิลยู. ดีอยซ์ (Karl W. Deutsch) ในเรื่องที่เกี่ยวข้องวิวัฒนาการของภูมิศาสตร์การเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โจนส์ได้สรุปว่าโดยหลักการของทฤษฎีนี้ จะต้องมีความคิดต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ 5 ประการ คือ ความคิดทางการเมือง การตัดสินใจ การเคลื่อนไหวทางการเมือง ขอบเขตของการเคลื่อนไหวภายในเนื้อที่ทางการเมืองหมายความว่าแนวคิดทางการเมืองจะเป็นระบอบการเมืองแบบเปิด (ประชาธิปไตย) หรือระบอบการเมืองแบบปิด (เผด็จการ) เกิดขึ้นก็จะมีการอภิปรายว่าระบบใดเหมาะสมและดีที่สุด การตัดสินใจโดยกลุ่มบุคคล หรือผู้นำก็จะเกิดขึ้นเมื่อการตัดสินใจเกิดขึ้นแล้ว ย่อมก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว เช่น การรวมตัวของชุมชน ระบอบการค้าและการเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป หรือมีสถาบันต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น สถาบันทางการเมือง

ทางทหารทางเศรษฐกิจและการศึกษา ขอบเขตของการเคลื่อนไหวอาจจะแคบหรือกว้างกินเวลาน้อย หรือนับเป็นสิบ ๆ ปี เช่น ขบวนการปลดแอกเวียดนาม หรือการสร้างและป้องกันประเทศของชาวอิสราเอล แนวความคิดทางการเมืองนี้ จะมีผลต่อสิ่งที่ทางการเมืองทุกระดับและทุกขนาด และระบบการเมืองกับกระบวนการทางการเมือง ที่ต้องการใช้ระบบสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้ขยายแนวไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก

ปัจจุบันนี้การศึกษาภูมิศาสตร์การเมือง จึงมีแนวโน้มไปในทางศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาทางการเมืองประชากร ทรัพยากรธรรมชาติ สถาบัน และเอาปัจจัยเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางการเมืองหมายถึงอธิปไตยในแง่สามมิติ คือ นอกจากรัฐจะมีอธิปไตยเหนือดินแดนบนพื้นโลก และชายฝั่งทะเลแล้ว ยังมีอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติใต้พื้นที่ทางการเมืองของตนรวมทั้งไหล่ทวีป (Continental Shelf) และอธิปไตยในห้วงอวกาศ (Outer Space) อีกด้วย เพราะในปัจจุบันนี้อธิปไตยทางอากาศของรัฐมีความสำคัญมากกว่าอดีต เพราะการสัญจร การคมนาคมขนส่ง การติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศ และการป้องกันห้วงอวกาศ เป็นต้น ส่วนนพรมแดน คือขอบเขตจำกัดอำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐ แล้วจึงศึกษาถึงประชากรของแต่ละรัฐทุก ๆ ด้าน เช่น ความหนาแน่นและการกระจายของประชากร ต่อจากนั้นก็วิเคราะห์ถึงบทบาทของสถาบันต่าง ๆ เช่น ที่ตั้งของเมืองหลวงในตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลางการปกครองของรัฐและการบริหารทางการเมือง การวางนโยบายในการบริหาร ซึ่งหมายถึงว่าการเคลื่อนไหวการสื่อสารติดต่อ การคมนาคมขนส่ง นวัตกรรมต่าง ๆ ของพลเมืองย่อมได้รับการวิเคราะห์ด้วย ประการสุดท้ายก็คือ การวิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในแง่ภูมิศาสตร์การเมือง ซึ่งปัจจุบันได้มุ่งวิจัยนวัตกรรมระหว่างประเทศ โดยอาศัยสถิติ ตัวเลขและการทดสอบ ซึ่งได้มาจากการใช้เทคนิค และวิธีการค้นคว้าแบบใหม่ ๆ ในสาขาต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น

สรุป

การศึกษาเนื้อหาของบทที่ 2 นี้ นักศึกษาจะทราบและเข้าใจถึงวิวัฒนาการทางแนวความคิดในการศึกษาภูมิศาสตร์การเมือง โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุคด้วยกันคือ ในยุคต้นศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองกับสิ่งแวดล้อม ยุคที่สองศึกษาถึงรัฐเป็นสิ่งที่ชีวิตและภูมิรัฐศาสตร์ ส่วนยุคที่สามเป็นยุคสมัยปัจจุบัน เริ่มต้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง คือ การศึกษาถึงเนื้อหาทางการเมืองหรือรัฐประชาชาติ ซึ่งแนวความคิดในแต่ละยุคสมัยนั้นอาจมองเห็นชัดในการแยกเนื้อหาเฉพาะของแนวความคิด แต่ในขณะเดียวกัน แนวความคิดเหล่านั้น จะมีความต่อเนื่องกันอย่างไม่ขาดสาย และเป็นการชี้แนวทางการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองในปัจจุบันว่าได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขหรือสนับสนุนแนวความคิดของนักภูมิศาสตร์การเมืองในอดีตอย่างไรบ้าง

แบบฝึกหัด ตอนที่ 1

ตอนที่ 1 ให้นักศึกษาเขียนวงกลมล้อมรอบคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

1. ผู้ให้ความหมายของภูมิศาสตร์การเมืองว่า "เป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองในขอบข่ายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางพื้นที่" คือใคร
(1) คาร์ล ดอยซ์ (2) แจ็คสัน
(3) ฮาร์ทฮอร์น (4) นอร์มัน จี. เปานด์
2. นักภูมิศาสตร์การเมืองที่อยู่ผิดกลุ่ม Organic State คือใคร
(1) รัทเชล (2) แมกคินเตอร์
(3) ไมนิก (4) สตีเฟน โจนส์
3. ดินแดนที่อยู่ล้อมรอบ Pivot Area ตามทฤษฎีอำนาจทางบกของแมกคินเตอร์ คืออะไร
(1) Rimland (2) Inner Marginal Crescent
(3) Eastern Europe (4) World Islands
4. นักภูมิศาสตร์การเมืองในยุค Environmental Determinism ส่วนใหญ่เป็นชาวกรีกนอกจากใคร
(1) อริสโตเติล (2) สตราโบ
(3) พาร์มันิเดส (4) อิบ คาลตุน

ตอนที่ 2 ให้นักศึกษาตอบคำถามต่อไปนี้ให้ได้ใจความ

1. ธรรมชาติบนโลก (Terrestrial Space) หมายความว่าอย่างไร
2. อาณาเขตการเมือง ท่านเข้าใจอย่างไร
3. แผนที่มีความสำคัญต่อวิชาภูมิศาสตร์การเมือง และการวางแผนยุทธศาสตร์ในการป้องกันประเทศอย่างไร
4. วิธีการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองแบบระบบ (Systematic) ท่านเข้าใจอย่างไร
5. สถานการณ์ทางการเมืองโลกในปัจจุบันนี้ ท่านคิดว่าทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับอิทธิพลและอำนาจทางพื้นที่ ยังคงนำมาใช้ในนโยบายของแผนยุทธศาสตร์ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

6. แนวความคิดและทฤษฎีของผู้ใด ซึ่งสามารถเชื่อมโยงแนวความคิดในสิ่งที่สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเหนือการเมืองกับการศึกษาภูมิศาสตร์การเมืองในระบบวิทยาศาสตร์ จงชี้แจง
7. จงวิเคราะห์แนวความคิดและปรัชญาของนักภูมิศาสตร์การเมือง โดยยกปัจจัยสนับสนุน และข้ออ้างอิงเมื่อท่านมีความเห็นขัดแย้งของบุคคลต่อไปนี้ คือ อริสโตเติล อิบน์ คาลตุณ มองเตสกีเออ รัทเชล คเจนเลน แมกคินเดอร์ วิทเทิลชี ฮาร์ทฮอร์น ไมนิก และ สตีเฟน โจนส์
8. จงอธิบายและยกตัวอย่างประกอบให้เห็นจริงว่า "วิชาภูมิศาสตร์การเมือง มีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์อื่น ๆ "
9. ประวัติศาสตร์ย่อมเป็นแนวทางของแนวความคิดของภูมิศาสตร์การเมือง ท่านมีความเข้าใจเพียงไร จงอธิบายให้เข้าใจ และยกตัวอย่างปรากฏการณ์ทางการเมือง หรือและพฤติกรรมทางการเมืองประกอบให้เห็นจริง
10. จงอธิบายคำ หรือความต่อไปนี้ มาพอเข้าใจ
  - (1) ความคิดรวบยอด หรือมโนคติของวิชาภูมิศาสตร์การเมือง
  - (2) Spatial Distribution
  - (3) Public means
  - (4) กิจกรรมทางการเมือง
  - (5) นิยัตินิยม และคติความน่าจะเป็น
  - (6) การศึกษาภูมิศาสตร์การเมือง ระดับจุลภาคและระดับมหภาค
11. ภูมิศาสตร์การเมือง (Political Geography) และภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitic) มีความหมาย และคุณสมบัติเฉพาะที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร จงอธิบายและยกตัวอย่างประกอบสถานการณ์ของคำทั้งสองมาอย่างละเอียดและชัดเจน